

1985 – en oversigt

af Leo Kamstrup Olesen

Krisen i Indre Mission

1985 blev et af IMs vanskeligste år. For første gang i bevægelsens mere end 100 årige historie blev formanden for IMH gået. Anledningen til krisen var IMs uafklarede holdning til de kvindelige præster. Siden folketinget i 1947 ved lov gav kvinder adgang til at beklæde præstestillinger, har IM haft vanskeligt ved at finde ud af, hvilket ben man skulle stå på.

Kort efter lovens vedtagelse reagerede IMH ved at give de kvindelige præster taleforbud i missionshusene. Dette forbud blev i de følgende år, da der endnu ikke var særlig mange kvindelige præster, næsten punktlig efterlevet. Men senere – i 60'erne – da der kom flere og flere kvindelige præster, blev dette forbud lidt efter lidt reelt undermineret af IMs eget fodfolk, eftersom man i mange lokale kredse trodsede forbudet og indbød de kvindelige præster til at tale i missionshusene (jvf. K. F. Brondbjerg i KD 6/8). En anden grund til, at forbudet efterhånden mistede sin betydning, var, at de af IM udsprungne bevægelser, KFUM & K tog de kvindelige præster til deres hjerter og officielt gik ind for dem. Det var en af anledningerne til brudet mellem IM og KFUM & K i 1978 (jvf. 1985, 261; 1979, 178). Det skal også nævnes, at en del af de kvindelige præster netop kommer fra KFUM & K-kredse.

Endelig har IMs mange skoler været med til at gennemhulle forbudet ved, at mange af skolernes bestyrelser og ledelser har indledt et samarbejde med de kvindelige præster. Netop en af IMs mest fremtrædende

I fremstillingen bruges – især ved henvisninger – følgende forkortelser: BeT, Berlingske Tidende; BK, Blå Kors; DBI, Dansk Bibelinstitut; DKt, Dansk Kirketidende; EB, Ekstra Bladet; Ft, Folketinget eller Folketingets forhandlinger; HB, hovedbestyrelse(n); HskBl, Højskolebladet; IM, Indre Mission; IMH, Indre Missions hovedbestyrelse; IMT, Indre Missions Tidende; JyPo, Jyllands-Posten; KC, Kirkeligt Centrum; KM, kirkeminister(en) eller kirkeministeriet; KD, Kristeligt Dagblad; KFS, Kristeligt Forbund for Studerende og Skoleungdom; KS, Kirkeligt Samfund; LafM, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer; LVF, Det lutherske Verdensforbund; MrBl, Menighedsrådenes Blad; MF, Menighedsfakultetet; MKR, Det mellemkirkelige Råd; Pol, Politiken; prf, præsteforeningen; PrfBl, Præsteforeningens Blad; WA, Weekendavisen. Årstal angives kun, hvor der ikke er tale om 1985. Årstal i parentes med sideangivelse henviser til tidligere årsoversigter og går på udgivelsesåret.

skolefolk, den tidligere rektor for Haslev Seminarium, K. F. Brondbjerg, gjorde i efteråret 1984 et forsøg på at få IMH til at indtage en mere åben holdning i almindelighed og en mere positiv holdning til de kvindelige præster i særdeleshed. Han påpegede bl.a., at der i det spørgsmål var en afgrundsdyb kløft mellem IMHs officielle syn og de jævne venners syn (jvf. 1985, 256ff.). I første omgang syntes Brondbjerg's indlæg at falde til jorden, men alligevel blev det, det spørgsmål, der i sidste halvdel af 1985 kastede IM ud i dets hidtil værste stormvejr. En overgang så det ud til, at bevægelsen ville dele sig.

Utallige er de artikler og læserbreve, der er skrevet i aviser og blade om striden. Næsten alle kirkelige organisationers formænd har udtalt sig om IMs svare krise. Det eneste blad, der har været tavs om sagen, bortset fra et par lakoniske meddelelser fra IMH underskrevet af formanden og generalsekretæren (jvf. IMT nr. 38 og 39), er IMs eget organ IMT.

IMs vanskeligheder har vakt meget stor opmærksomhed i den danske befolkning, idet en gallupundersøgelse offentliggjort i BeT den 4/11 viste, at 93 % af befolkningen har været opmærksom på uroen (jvf. KD 5/11). Selv om en IM-ven i et brev til KD betvivler Gallup's resultat, fastslår direktør Asger Schultz fra Gallup, at resultatet er sikker nok (KD 11/11).

I det følgende vil der blive givet en grundig kronologisk gennemgang af hele sagsforløbet, herunder vil jeg tage nogle af de vigtigste emner op til behandling, som striden og debatten hvirvlede op.

John Ørum Jørgensen bliver provst. Luntten til den bombe, der med et stort knald sprang i efteråret 85, blev tændt, da Ørum Jørgensen i 1980 søgte et provsteembede og fik det (jvf. KD 25/7). Det vakte uro i IM, fordi han som provst kunne komme i den situation at skulle indsætte en kvindelig præst. Han udtalte, at han ikke kunne finde nogen begrundelse imod de kvindelige præster i NT, og hans modstand skyldtes alene hensynet til traditionen (jvf. KD 25/7). Uroen blev ikke mindre af, at han erklærede, at han ingen betænkeligheder havde ved at foretage den »administrative« handling, det var at indsætte en kvindelig præst. Uvejret drev dog over, da han ved nærmere eftertanke sagde, at han ikke ville indsætte kvindelige præster, men kun føre tilsyn med den ene, der dengang var ansat i Herning provsti (jvf. 1979, 192f.). Derfor ansøgte han KM om i givet fald at blive fritaget for at indsætte en kvindelig præst, men fik afslag på denne anmodning, hvilket han tog til efterretning (jvf. Ørum Jørgensen's lange redegørelse i KD 29/8). Han forblev altså i sin provstestilling, selv om adskillige allerede dengang

rådede ham til at forlade den (jvf. Jørgen Glenthøj's kommentar i KD 4/9).

Senere skal vi vende tilbage til Ørum Jørgensen's offentlige udtalelser fra slutningen af 1980 om sit syn på kvindelige præster, fordi det netop blev disse udtalelser, der fældede ham som formand.

Biskop Johs. W. Jacobsen kommer Ørum Jørgensen til undsætning i foråret 85. Situationen tilspidses da menighedsrådet i Rind sogn i Herning provsti indstiller Tine Michaelsen som hjælpepræst. Men det kommer ikke til en åben krise, da biskop Johs. W. Jacobsen i Viborg på Ørum Jørgensen's anmodning foretager indsættelsen, fordi han hader åndelig tvang (KD 28/2). Sognepræst Poul Henning Fromsejer skriver i et læserbrev (KD 13/4), at Ørum Jørgensen's »modstand mod kvindelige præster, da vist kan være på et meget lille sted!«, eftersom han selv var til stede ved Tine Michaelsen's ordination og selv forrettede altertjenesten ved hendes indsættelse i Rind kirke. Og han kan ikke undlade at spørge, om de virkelige modstandere af kvindelige præster anser Ørum Jørgensen for at være en samlende faktor for både tilhængere og modstandere.

Johs. Værgе skriver i WA (14/3), at »Det må være drøjt at være formand for en forening og en bestyrelse, hvor klimaet åbenbart er sådan, at man må passe nøje på ikke at blive taget til indtægt for noget, sin egen overbevisning indbefattet.«

Sognepræst Jesper Langballe kalder i »Tidehverv« (nr. 4, 39ff., KD 25/4) Ørum Jørgensen for »En utro embedsmand«. Efter hans mening havde han kun haft to anstændige valgmuligheder, 1) at udføre sin embedspligt, 2) at sige: »Min samvittighed forbyder mig at indsætte en kvindelig præst. Jeg gør det ikke! – og så have taget konsekvensen, hvad den end måtte være.«

Selv mener Ørum Jørgensen ikke, at der var tale om en embedsvægring, men om en aftale med biskoppen, der har forstået min vanskelige situation, og jeg er taknemmelig for, at han ville hjælpe mig (KD 28/2). Derfor var der »altså ikke tale om nogen sag.« (KD 29/8).

Udviklingen der førte til Ørums fald. På trods af uroen i foråret forløb årsmødet i juni i Skive i skønneste samdrægtighed, hvor Ørum Jørgensen stadig var det samlende midtpunkt. IMs formand har den status, at han alene tegner bevægelsens teologiske profil. Når han aflægger årsberetningen, er det hans alene og ikke IMHs beretning (KD 23/7). Dette faktum forklarer måske noget af uroen over formandens lidt uafklarede stillingtagen til kvindelige præster.

I løbet af juli blev det offentlig kendt, at der i september igen skulle indsættes en kvindelig præst i Herning provsti.

Johs. W. Jacobsen havde i foråret sagt til Ørum Jørgensen, »at næste gang var det nok bedst, om jeg selv indsatte.« (KD 19/7, 29/8). Og da det nu blev aktuelt, at Inga Søndergaard skulle indsættes i Studsgaard og Haunstrup, indvilligede han i at foretage indsættelsen, men han erkender, at det betyder en ny situation for IM, at han bryder med IMHs officielle holdning (KD 23/7).

Under overskriften »Sandhedens time« skriver KDs leder (20/7), at Johs. W. Jacobsen ikke skal have utak for, at det er *bevidst* og *ikke* på grund af forfald (jvfr KD 19/7), at han denne gang har pålagt provst Ørum Jørgensen selv at foretage indsættelsen i sit provsti af den kvindelige præst. Der er ikke tale om et samvittighedsspørgsmål for ham, og hans bibelsyn hindrer ham ikke i at foretage en indsættelse af en kvindelig præst. »Det afgørende er rent faktisk, at Indre Mission har en landsformand, hvis teologi ikke er bevægelsen officielle teologi i dette spørgsmål. Men det problem har jo eksisteret hele tiden – uafhængig af, om der blev indsat kvindelige præster i Herning provsti eller ej«, så vidt KDs leder.

Uden at ville kommentere J. Ørum Jørgensen's tilsagn om at indsætte Inga Søndergaard, siger et fremtrædende medlem af IMH, der selv er modstander af kvindelige præster, forstander Oluf Paaske, Børkop bibelskole, at Ørum Jørgensen's skridt ikke betyder, at IMs officielle holdning til kvindelige præster er ændret, »da sådanne alvorlige sager ikke ændres uden enstemmighed«.

Han fastslår, at *alle* (fremhævet af mig) IMs venner, missionærer og hovedbestyrelsesmedlemmer, har deres frihed i spørgsmålet om kvindelige præster. Det bedste, vi kunne gøre i IM, er, at give hinanden frihed i spørgsmålet om kvindelige præster »og beskæftige os med spørgsmålene i ro, når relevante anledninger gives«, slutter han (KD 19/7; jvfr. Brondbjerg i KD 6/8). Og ud af det har man vel lov at drage den slutning, at en sådan relevant anledning findes der ikke nu. Når et så fremtrædende medlem af IMH har den opfattelse, kan den videre udvikling nok vække undring.

Midt i sommerferien (25/7) blev IMH hasteindkaldt af generalsekretær Poul Langagergaard (BeT 25/7) og af formanden Ørum Jørgensen (KD 23/7), fordi »der er skabt usikkerhed om, hvor (IM) står i spørgsmålet om kvindelige præster« (KD 23/7, BeT 25/7). Poul Langagergaard siger, at IMH på baggrund af den offentlige debat må tage klar stilling til, hvorledes »vi kan værne om vore medarbejdere«. Og det ikke kan undgås, at man drøfter formandens situation, fordi den

problematiske situation er opstået på grund af ham, fortsætter han (KD 23/7).

I flokken af indremissionærer, der er delte i spørgsmålet om kvindelige præster, er man dybt berørt over formandens nye skridt, fordi modstanderne af kvindelige præster ved dette har mistet et væsentlig argument i de diskussioner om kvindelige præster, der føres rundt om i missionshusene (KD 23/7).

Ørum Jørgensen fastslår, at der ikke skal træffes beslutninger på mødet, »men vi har fundet det rigtigst at få en drøftelse af situationen, skønt flere hovedbestyrelsesmedlemmer er på ferie« (KD 23/7).

Skulle Ørum Jørgensen's fremtid som IM's formand afgøres ved det skelsættende møde i IMH den 25/7, var det spørgsmål, mange stillede. (KD 25/7).

Foranlediget af Oluf Paaske's udtalelse til KD 19/7 om, at IMHs klausul fra 1948 kun kan ophæves ved enstemmighed i IMH, gør K. F. Brondbjerg (KD 6/8) opmærksom på, at det ikke er udtryk for IMHs eneste og endegyldige officielle holdning, idet spørgsmålet blev behandlet ved et møde i IMH den 7-8/12 1964, hvor en drøftelse af holdningen til de kvindelige præster var det eneste punkt på dagsordenen. Drøftelsen var især foranlediget af, at Gurli Vibe Jensen samme år var blevet præst. Hun var en meget brugt taler i missionshusene, og hun havde lovet at tale i en række missionshuse, før hun blev præst.« »Skal vi sende afbud til hende, fordi hun nu er blevet ordineret?«, spurgte missionærer og samfundsformænd bestyrelsen.« (KD 6/8). Da IMH ikke kunne blive enige, udsendte man ikke nogen erklæring, den kom først i 1971, med en præcisering i 1973 (jvf. 1972, 247; 1974, 228).

Flere læserbrevsskribenter i KD var inde på det selvmodsigende i, at modstandere af kvindelige præster, kan acceptere kvindelige ydremissionærer, men ikke kvindelige præster (Inger Aa. Rasmussen, Rødovre, 20/8; Chr. Jensen, Nr. Nisum, 13/8; Eigil Wettstein, København, 25/9). Allerede tidligt i forrige århundrede erkendte pionerne i ydre mission, at kvinderne ikke kunne undværes i ordets tjenste. »Kvindelige ydre- og indremissionærer accepteres af de fleste i dag. Anderledes er det som bekendt med synet på kvindelige præster. Det forklares som regel ved, at der er to embeder: Et evangelist-embede, der »kun« omfatter ordets tjeneste og et hyrde embede, der også omfatter sacramenternes forvaltning. Jeg tror ikke, Luther kunne fatte denne skelnen«, skriver P. H. Katballe (KD 16/10).

Mødet begyndte i IMs hus i Fredericia kl. 13.00, men pressen, der ikke fik adgang til selve huset, kunne udenfor i sommervarmen konstatere, at Ørum Jørgensen først ankom til mødet kl. 15.00. Mødet varede

ved til langt ud på aftenen (KD 26/7). Det eneste offentligheden fik at vide om mødets resultat, var en 4 linjers pressemeddelelse, hvori man skrev, at man ville drøfte den alvorlige situation på et nyt møde den 26/8, hvor hele HB havde mulighed for at være til stede (jvf. KD 27/7). HBs medlemmer havde over for hinanden lovet ikke at udtale sig offentlig om spørgsmålet (KD 27/7).

Hovedspørgsmålet var, om den frihed i synet på kvindelige præster, som *alle* i IM har ifølge forstander Påske (KD 19/7), også gælder formanden.

Missionærernes formand, Andreas Møller, Struer, mener, at det kan være svært for missionærerne at acceptere, at en formand med det syn på kvindelige præster, kan blive siddende i formandsstolen. Samtidigt hævder han, at det er en ufri folkekirke, der følger verdslige principper, og ikke kan rumme en provst, der siger nej til kvindelige præster (KD 27/7).

Mødet den 25/7 gav ikke offentligheden noget sikkert fingerpeg om, hvorvidt Ørum Jørgensen på næste møde den 26/8 vil blive gået eller selv ville gå som formand? (KD 27/7). Selv erklærer Ørum Jørgensen, at han ikke har nogen tanke om at opgive sin provstetitel. Han erklærer, at i de seneste dages heftige debat om sin person, har det chokeret ham, »at spørgsmålet om kvindelige præster kan føre til hans afgang som (IM's) formand.« (KD 29/7).

Allerede på dette tidspunkt er KD i flere artikler inde på, at det egentlig ikke er spørgsmålet om de kvindelige præster, der længere er hovedspørgsmålet, men derimod spørgsmålet om formandens troværdighed. Bladet påpeger, at hans troværdighed er blevet sat på prøve i flere af de »modsætningsfyldte udtalelser, som han er fremkommet med i pressen den seneste tid.« (KD 27/7). Under overskriften: Troværdighed, skriver KDs leder (27/7), at det er formandsposten, der er på dagsordenen mere end spørgsmålet om de kvindelige præster. »Spørgsmålet er, om Ørum Jørgensen's forsøg på både at være loyal mod Indre Missions principielle holdning til kvindelige præster og samtidigt personligt have et andet syn – og som provst tage konsekvenserne heraf – er holdbart i længden (både) for ham selv og den institution, som Indre Missions formandsplads jo er i bevægelsen.« Endvidere skriver lederen, at det både er et spørgsmål om bevægelsens og Ørum Jørgensens troværdighed. Og nogle af hans udtalelser i de senere år har med al tydelighed »demonstreret, hvor svært det er at holde kursen, når to så modstående synspunkter skal forenes. Især når man samtidig principielt vil holde fast på det ene af synspunkterne og afviser officiel forbindelse med de kvindelige præster«.

Desuden påpeges det, at for IMs lægfolk er spørgsmålet om de kvindelige præster mange steder et overstået problem, derimod føler mange af missionærerne, at formandens handling giver vanskeligheder. »Men denne spænding vil bestå, uanset om man skifter formand«. Man må give »hinanden gensidig frihed. Det gør man ikke, så længe, kun det ene syn har officiel hjemstedsret, medens det andet kun tåles hos vennerne, fordi det nu engang ikke kan være anderledes.«, så vidt KDs leder (jvf. hertil DKt 15,219). Medens IMH bevilgede sig selv en måneds tænkepause til den 26/8, fik IMs venner over det ganske land tid til at gå i aktion. Mange fornemmede, at en del i HB ønskede Ørum Jørgensen's afgang på den ene eller anden måde. Efter dette møde kom der virkelig gang i debatten i dagspressen, især i KD, men også i landets øvrige aviser optog spørgsmålet spalteplads. Mange udtalte deres støtte til Ørum Jørgensen's holdning til spørgsmålet om de kvindelige præster, og til hans forbliven som IMs formand. Lars Holm skriver (DKt 15,219; jvf. KD 10/8), at IMs samtaleniveau er alarmende. »For alle andre end Indre Missions venner består det rystende i, at der overhovedet er noget problem!« Sognepræst Visti Christensen skriver i en stor artikel i Aktuelt (3/10), at »Det er utroligt, men sandt: der er stadig enkelte fortidslevninger, kristelige bevægelser, som fortsat hævder, at kvinder ikke kan være præster«.

På KSs årsmøde udtrykte formanden, domprovst Povl Kiilerich ønske om, at IM »snart igen må blive sig selv og ikke opføre sig som en tæmmet dansebjørn i snor hos nogle få højkirkelige og fundamentalistiske domptører.« Han mente, at der snart vil komme et massivt krav fra IMs lægfolk til IMH om at beskæftige sig med vigtigere ting, end om kvinder må være præster (DKt 20,301; jvf. KD 5/10).

Den tavshed over for offentligheden som IMH havde pålagt sig selv på mødet den 25/7, blev ikke overholdt (jvf. IMT nr. 39,16f.) af Ørum Jørgensen, idet han bl.a. udtalte sig i en næsten helsides interview til BeT (11/8): »Jeg mener, det ikke er kvindelige præster, Paulus taler om, når han siger, at kvinderne skal tie i forsamlingerne. Præsteembedet eksisterede ikke på Paulus' tid«.

Var Paulus modstander af kvindelige præster? Med udgangspunkt i ovenstående ord af Ørum Jørgensen vil vi se lidt på modstandernes skrifthenvisninger.

Spørgsmålet om kvindelige præster eller ej kan ikke afgøres ud fra Bibelen, »hvad enhver vil vide, der grundigt har studeret de bibelske argumenter for og imod«, fastslår Brondbjerg (KD 6/8). Det stik modsatte resultat kommer formanden for Herning kredsens IM, pastor

Thomas Kristensen til i en lang kommentar i KD (20/8). Han mener, at præsteembedet i folkekirken netop »er lære- (og hyrde) embedet, og så må det være omfattet af den apostolske anvisning fra 1. Tim. 2,12: »men at optræde som lærer tillader jeg ikke en kvinde ...« Han vil ikke benægte, at »en kvinde kan ... forkynde, vidne, trøste, undervise konfirmander osv. lige så godt som en mand!« »Men hun bliver ikke præst af den grund«, fastslår han.

Medlem af IMH, sognepræst C. P. Behrens mener, at både NT og De apostolske Fædre klart viser en embedsstruktur, som er vokset frem i urmenigheden (KD 11/9). Og han fortsætter med at hævde, at indehaveren af et dansk præsteembede er Kristi repræsentant. At der skulle være lighedstegn mellem at være Kristi repræsentant og være dansk præst, forstår sognepræst P. H. Katballe således, »at ikke præster ikke repræsenterer Kristus i menigheden. Så er (IMH) jo heldig, eftersom den tæller 9, der repræsenterer Kristus mod 8, der ikke gør det!« (Kronik i KD 20/9). Og han fortsætter: »Jeg har oplevet så megen glæde ved at være præst, men ikke som Kristi repræsentant i Hedensted frem for alle andre«. Desuden mener han, at Behrens »sætter en parentes om Luthers embedssyn og bygger på det katolske ...« Og han gør Behrens opmærksom på, at efter Luther er ordinationen ikke noget sakramente (smst.). Til dette svarer Behrens (kronik i KD 1/10), at hos Luther er der tale om både et almindeligt præstedømme og det særlige præsteembede. Med et citat fra Professor Regin Prenter's bog: Embedets guddommelige indstiftelse og det almindelige præstedømme hos Luther (Teol Forning, Uppsala 1960) fastslår han, at »Det almindelige præstedømme ville slet ikke være til og derfor heller ikke udøve en eneste præstelig funktion, hvis ikke det indstiftende embede var«. Til dette siger Katballe, at »Luther indfører ikke »det almindelige præstedømme« – han finder det hos Peter (1. Pet. 1,9) og i GT (2. Mos. 19,6)«. Han ville ikke vide af en særlig gejstlig stand, det embedssyn holdt han fast ved. Godt nok betonedes han i den senere kamp imod sværmerne stærkt kaldelsens nødvendighed (KD 16/10). Provst Kurt Johansson mener ikke, at C. P. Behrens' embedssyn kan begrundes bibelsk. Og hans embedssyn er ikke i »overensstemmelse med det bibelsyn (den bibelbrug) og den missionsopgave, den lægmandstjeneste for og i kirken, som (IM) udspringer af og stadigvæk er«, hævder Johansson (KD 10/10). Provst Kristian Sommer, Herning (Ørum Jørgensen's forgænger), skriver, at det ikke er bibelsynet, men embedssynet, der skiller. Og »Jeg kan slet ikke godtage fortolkningerne om kvinders ringe stilling i menigheden«, anfører han (KD 7/9).

P. G. Lindhardt skriver, at det er vanvittigt »at sætte lighedstegn

mellem folkekirkepræsten og apostelen og hævde, at når Kristus kun gjorde mænd til apostle, så kan kvinder ikke være præster i folkekirken. Apostlens mildt sagt usikre liv, med martyriet som sandsynligste afslutning, tør ikke uden videre sidestilles med folkekirkepræstens trygge tilværelse, fast løn, bolig, brændselstilskud og ferieordning ... så kom nu ned på jorden, lad falde hver tanke på at være apostle, hyrder og lærere i bibelsk forstand. Gør – som hidtil – et fornuftigt arbejde i forkyndelsens, sjælesorgens og de gode og nyttige gerningers tjenste ...« (BeT 20/10).

Hovedbestyrelsesmødet den 26. august. I tiden op til dette bestyrelsesmøde begyndte IMs venner ude i landet at røre på sig, fordi de fornåm, at et flertal i IMH ønskede Ørum Jørgensen's afgang. Blandt de aktionerende var der nogle kredsbestyrelser (KD 26/8). Det vakte forundring hos IMs venner, at generalsekretær Poul Langagergaard flere gange udtalte sig til pressen om den aktuelle strid, selv om han ikke er medlem af bestyrelsen (KD 24/8). KDs leder nævner, at Ørum Jørgensen selv har været med til at skabe den tillidskrise til IMs formand, der er opstået ved, at han har bragt næring til den opfattelse, »at det afgørende skulle være, om (IMs) formand indsatte en kvinde, ikke at (IMs) formand har en anden teologi end den officielle.« (KD 28/8, jvf. KDs leder 23/9).

Det blev nævnt, at Ørum Jørgensen fortsat kunne være IMs formand efter den 26/8, selv om et flertal allerede på mødet den 25/7 helst så hans afgang. Dette skyldes, at Ørum Jørgensen *selv* må træffe afgørelsen, eftersom IMH har den praksis, at enhver sag, der ikke er enighed om, henlægges (KD 24/8).

Efter det langvarige møde blev der end ikke udsendt en pressemeddelelse, men kun meddelt, at mødet ville blive fortsat den 9/9 (KD 27. og 28/8). Alligevel bliver Ørum Jørgensens lange redegørelse til IMH offentliggjort (KD 29/8).

Nu blev det efterhånden klart for de fleste, at den sandsynligste udgang på sagen ville blive Ørum Jørgensen's afgang som formand for IM. Denne trussel fik IMs skolefolk ud af starthullerne, idet skoleledere og bestyrelsesformænd fra 32 skoler tilknyttet IM, på initiativ af efterskoleforstander Svend Stidsen, sendte et åbent brev til IMH, hvori de skriver, at de anser spørgsmålet om kvindelige præster for uvæsentligt, og at de anser formandens syn for at dække deres holdning (KD 4/9).

Dagen før det sidste og afgørende HB-møde i den sag, skete så den præsteindsættelse i Studsgaard kirke, der har splittet IM. Ørum Jørgen-

sen's føste indsættelse af en kvindelig præst foregik, uden at IM-striden prægede begivenheden (KD 9/9).

Det meget langvarige møde i IMH den 9/9 resulterede i en udtalelse fra hovedbestyrelsen, underskrevet af Ørum Jørgensen og generalsekretær Poul Langagergaard. Heri hedder det bl.a., idet der henvises til indsættelsen af den kvindelige præst, at »Formanden erkender og beklager, at han hermed har brudt det løfte han afgav i 1980 om i påkommende tilfælde at ville undlade at indsætte kvindelige præster, og at han derved selv har været med til at fremkalde den nuværende vanskelige situation for (IM)«. (KD 11/9, IMT nr. 38,16). Ligeledes slås det fast i udtalelsen, at der hermed intet er ændret i IMs officielle linje til kvindelige præster.

Ørum Jørgensen's forbliven som formand samtidigt med hans beklagelse af sit løftebrud måtte vel anses for at være det kompromis, (jvf. HB-medlem Chr. Mose Enevoldsen i KD 19/9), der var nødvendig for at undgå en splittelse af bevægelsen efter kraftig opbakning af formanden fra store kredse af IMs lægfolk. Det er ingen sejr for nogen af parterne, siger Ørum Jørgensen. Samme dag udtaler Ørum Jørgensen til KD, at han ikke selv mener, at han har begået noget løftebrud, men når andre mener det, er det rimeligt, at jeg beklager det skete (KD 11/9). Denne udtalelse er ikke en undsigelse af selve erklæringens ordlyd, fastslår Ørum Jørgensen. Jeg står selvfølgelig helt bag den beklagelse, siger han (KD 14/9).

Missionærgruppens talsmand, missionær Andreas Møller, Struer, oplyser, at flere af missionærerne ikke mener at kunne leve med dette kompromis, og føler sig svigtet (KD 18/9). Indremissionær Julius Feldt, Hammel, oplyser, at Andreas Møller kun er talsmand for Indremissionærernes *pensionsforening*, og han deler ikke Andreas Møller's opfattelse, idet han siger, at det vil være en devaluering af ordet *kirkelig* i IMs navn, hvis formanden ikke kan være provst til fuldt pålydende (KD 19/9).

Formandens afgang. Foranlediget af de ovenfor refererede udtalelser, indkaldte 4 medlemmer af bestyrelsen med næstformanden, Frode Østergaard i spidsen – uden om og uden Ørum Jørgensen's vidende – til et HB-møde den 20/9, hvor man skulle diskutere formandens troværdighed (BeT 17/9).

Formanden for København's IM, provst Finn A. Ellerbek, der selv har indsat flere kvindelige præster, og som selv er en af de 4 indkaldere til mødet, bekræfter overfor KD, at det er indkaldt på grund af spørgsmålet om formandens troværdighed (18/9).

Nu var der ganske vist ikke enighed mellem Frode Østergaard (jvf. KD 19/9) og Ørum Jørgensen om, hvorvidt Ørum Jørgensen var orienteret på forhånd, og om hvorvidt det ekstraordinære møde var nødvendigt, idet Ørum Jørgensen hævder, at han havde bedt generalsekretær Poul Langagergaard om, at meddele bestyrelsen, at han ville gå af som formand til januarmødet, før denne af næstformanden og de 3 bestyrelsesmedlemmer var blevet anmodet om at indkalde til HB-møde (KD 20/9). Der er nok ingen tvivl om, at selve indkaldelsen er sket bag Ørum Jørgensen's ryg, mens han derimod har været klar over ønskerne (jvf. IMT nr. 39,16f.) om et hastigt indkaldt ekstraordinært møde og har ment, at kunne tage trykket af ballonen med meddelelsen om at trække sig til januar. Der er en del, der tyder på, at formandens og næstformandens optagethed af andre græsgange end IMs søndag eftermiddag og aften den 15/9 er skyld i mandagens begivenheder. Medlem af IMH sognepræst Børge Terp, Ejstrupholm, udtalte efter mødet, at han anser fremgangsmåden ved indkaldelsen forkert, selv om formalia er overholdt. Han er enig med de 4 indkaldere i, at mødet var nødvendigt, men Ørum Jørgensen burde selv have indkaldt det (KD 24/9).

Da Ørum Jørgensen med posten mandag den 16/9 i konvolutten fra generalsekretæren udover sin egen erklæring til bestyrelsen får næstformandens indkaldelse til et ekstraordinært HB-møde den førstkommande fredag (20/9), beslutter han at træde tilbage som IMs formand. »Nu drejer sagen sig ikke længere om spørgsmålet om kvindelige præster, men om min person. Derfor går jeg«, siger Ørum Jørgensen (JyPo 17/9, jvf. BeT 17/9, Pol 17/9 og KD 17/9). KDs leder konstaterer, at der nu var tale om løftebrud, og »Således kom afgørelsen i denne triste sag altså til at stå på tillidsspørgsmålet, ikke formelt på (IMs) holdning til kvindelige præster«. (KD 17/9).

Forstander C. J. Gräs, Blåkilde Ungdomsskole, der også forlod IMH, erkender, at Ørum Jørgensen med sine udtalelser til KD 11/9 trak tæppet væk under erklæringen, dog gør han opmærksom på, at Ørum Jørgensen et par dage efter (14/9), ligeledes til KD, gør klart, at han *ikke* vil undsige bestyrelsens erklæring af den 9/9. Noget lignende skriver HB-medlem, fiskeskipper Chr. Mose Enevoldsen, Hvide Sande, der også har besluttet at forlade IMH (KD 19/9). Og han mener, at grunden til denne ulykkelige udgang på sagen er, at viljen til at overvinde en mistillidskrise ikke var til stede (KD 17/9, jvf. samme i KD 11/9). Sammesteds meddeler han og begrunder, hvorfor han følger Ørum Jørgensen ud af IMH. Et fjerde medlem, Sognepræst Børge Terp, overvejede også at forlade IMH, men ville deltage i mødet den 20/9, dets udfald skal afgøre om jeg bliver, erklærer han (KD 19/9).

Bl.a. på grundlag af mange opfordringer, besluttede han at blive og prøve at få udjævnet tillidskrisen i IM, sagde han efter mødet (KD 24/9).

I et helsides indlæg i KD (17/9) slår IMs tidligere formand, pastor Kr. Friis, fast, at Ørum Jørgensen har erkendt, at der var tale om løftebrud, og beklaget det, men han mangler at høre, at han også siger, at han aldrig skal gøre (indsætte kvindelige præster!) det mere.

Valg af ny formand. I kølvandet på Ørum Jørgensen's afgang som IMs formand er der overvejelser i gang om at ændre den status som IMs formand har haft hidtil. Medlem af IMH rejsepræst Verner Andersen, ser gerne, at der bliver tale om valg for et åremål på 3-5 år, og »at formanden i de vigtigste teologiske spørgsmål skal rådføre sig med sin bestyrelse ...« (KD 19/9). Som et memento til IMHs møde samme dags aften (KD 20/9) skriver KDs leder, at mødet med den ændrede dagsorden, fra at være en debat om formandens (Ørum Jørgensen's) person til at være valg af ny formand, er blevet til et af de mest afgørende møder i IMs historie. Formandsvalget vil være et signal om, hvorvidt IM fortsat vil være bundet til den evangelisk-lutherske folkekirke. Der var uenighed mellem KDs Bent Kragelund og generalsekretær Poul Langagergaard om, hvornår IM blev folkekirkekritisk (KD 5/9 og IMT nr. 41,2). Det tillidsbrud, som IMH har beskæftiget sig med på 3 lange møder, er ikke det egentlige problem. Det egentlige problem er opstået ved, at HB gennem selvsupplering og ansættelse »af nye medarbejdere har cementeret sin holdning mod kvindelige præster«. Og det er sket samtidigt med, at spørgsmålet om kvindelige præster eller ej i folkekirken som helhed og dermed også blandt IMs venner ikke længe føles relevant, så vidt KDs leder.

Valget vil blive afgørende for, om det kommer til en regulær splittelse i bevægelsen (Pol 18/9). Der er tale om en magtkamp i IM mellem 2 teologiske fløje (Pol 18/9). Ville den nye formand blive sognepræst C. P. Behrens eller forstander Oluf Paaske, der var på tale, da Ørum Jørgensen blev valgt i 1979, eller vil der kun blive valgt en »overgangsformand«? Bent Kragelund gisner om, at det bliver den tidligere næstformand, generalsekretær og rejsepræst, den 67 årige Verner Andersen (KD 20/9).

Da det blev ham, der blev valgt, må det siges, at der blev valgt en overgangsformand. Han udtalte til KD (23/9), at »De kræfter, jeg endnu har i behold, vil blive brugt af al evne til at søge at genopbygge tillidsforholdet til vore mange venner og medarbejdere«.

IMs kurs vil være uændret, men bevægelsen skal ikke låses fast af

spørgsmål som holdningen til kvindelige præster og andre mere sekundære trosspørgsmål (IMT nr. 39,16, KD 23/9). Aksel Jeppesen skriver i »Dagens portræt« i Pol (24,9), at med Verner Andersen har man valgt en professionel IM-mand, der ikke ryster på hånden, »når det gælder om at håndhæve den totale indremissionske disciplin ...« I brevet, der efter valget af ny formand sendtes ud til IMs venner (jvf. IMT nr. 39,16f.), placeres hele skylden for den opståede situation ensidigt hos Ørum Jørgensen, hvilket samfundsbestyrelsen i Ikast finder uværdig for IMH (KD 8/11).

Skal valget til IMH demokratiseres? I et tiltrædelsesinterview til KD (24/9) siger den nye formand, at »(IMH) har lært af det, der er sket de seneste måneder. Det kan resultere i, at der bliver demokratiske valg til bestyrelsen, dels at den får en mere nuanceret teologisk bredde end i dag, så den i højere grad kommer på bølgelængde med vennerne«. Ved at nedsætte et udvalg til at se på disse problemer, håber IMH at imødekomme den rejste kritik af IMHs sammensætning, oplyser han. Det omtalte udvalg skal først nedsættes og have tildelt sit kommissorium ved IMH-mødet i januar 1986, og dets oplæg skal foreligge efter IMs 125 års jubilæum i 1986 (KD 23/9).

Endvidere oplyser han, at herefter er bredden på IMs formandsstol blevet indskrænket, hvilket betyder at »enhver« (må vel betyde: alle medlemmer af IMH!?) kan udtale sig på IMs vegne, og ligeledes har IMs formand den samme frihed i spørgsmålet om kvindelige præster som alle andre. På trods af denne udtalelse må det konstateres, at IMs officielle holdning til ordinerede kvinder er uændret (jvf. KDs leder 23/9).

Et kapitel om strid i IM er nu slut, men uden sejrherre, skriver den nye formand i en leder i IMT (nr. 40).

Den tidligere formand for LafM, Orla E. Ervolder, der er samfundsformand for IM i Viborg, foreslår, at ca. halvdelen af den 17 mands store bestyrelse vælges på årsmødet. Dette forslag kan Verner Andersen, der endnu på dette tidspunkt »kun« er HB-medlem, ikke gå ind for, fordi det vil skabe en skæv repræsentation, eftersom der er flest årsmødedeltagere fra den egn, hvor årsmødet holdes, i øvrigt går han helt ind for selvsupplering (KD 18/9), men vil ikke gøre det til et kabinetsspørgsmål (KD 10/10). Sammesteds oplyser han, at han intet har imod, at kvinder bliver medlemmer af IMH. Generalsekretær P. Langagergaard mener, at den første kvinde vil sidde i IMH inden et år (BeT 7/10) Rektor K. F. Brondbjerg, Haslev, glæder sig over åbenheden for en ny valg måde til IMH hos formanden. Brondbjerg fastslår, at

»Den selvsupplerende valg måde har spillet fallit. Den kræver et vid-syn, som har manglet. Alt for mange har mistet tilliden til bestyrelsen.« (KD 17/9). Vi forbereder en fælles reaktion imod det, der er sket i IM, siger efterskoleforstander Svend Stidsen, Tommerup (KD 18/9). Ved et møde på Rønde højskole med deltagelse af ca. 70 formænd og forstandere fra IM-skoler, kom der krav om, at selvsuppleringen af IMH må bringes til ophør. Et udvalg med forstander Stidsen som formand blev nedsat til i samarbejde med IMH at finde en anden valgform for valg til HB (KD 30/9, jvf. KD 20/9). P. G. Lindhardt »tror intet øjeblik, at de demokratiske aktioner vil føre til demokratisering af IM.« (BeT 20/10). Og i WA (7/11) siger han: »Den virkelige tendens i tiden går jo ikke i retning af demokrati«. Og han fastslår, at indførelse af demokrati vil føre til, at bevægelsen opløser sig i »partier og stridigheder.« En løsning på krisen kan komme ved, at IMH »på en eller anden måde få(r) bragt sig i samklang med det lægfolk, som bærer arbejdet og til sidst har fat i den tunge ende. Det kan bl.a. gøres ved at dæmpe« højrefløjen blandt præster og missionærer, der har fået for stor indflydelse i de senere år, påpeger Lindhardt (BeT 20/10). KDs leder (14/11, jvf. lederen 12/12 og P. Langagergaard's udtalelser til KD 11/12) er enig med Lindhardt i, at selvsuppleringen ikke er IMs egentlige problem, derimod viser reaktionerne på Ørum Jørgensen's afgang og Gallups meningsmåling i BeT (jvf. ovenfor side 228), at det egentlige problem er, »at der ikke er fodslag mellem (HB) og læg-folket.«

Skal IM undgå at splittes, må der ved nysupplering til bestyrelsen tages hensyn til dens kritikere. Og IMH må lade friheden i spørgsmålet om kvindelige præster gælde fuldt ud, anfører KDs leder (14/11).

Der kom skarpe reaktioner fra mange IM lokalsamfund. Flere steder overvejer man at tilbageholde gaver til IM. Et af de første steder, hvor det skete, var i Sjørsløv ved Kjellerup, og samfundsformanden, automekaniker Erik Jensen opfordrede andre samfund til at slå følge (KD 20/9). Bestyrelsen i Vamdrup overvejer at nedlægge arbejdet, da de er demokratisk valgte, oplyser samfundsformanden Carlo Mathiesen i et brev til IMH. Denne udtalelse er foranlediget af, at IMs formand, Verner Andersen har udtalt (jvf. KD 24/9), at demokrati ikke hører hjemme i en åndelig organisation. Endvidere oplyser Carlo Mathiesen, at samfundsbestyrelsen på et møde den 2/10 bl.a. skal drøfte, om man skal boykotte indsamlingen til IMs landsarbejde (KD 26/9, jvf. KD 18/10). En boykot blev vedtaget, ligeledes ville man ikke indbyde missionærer og HB-medlemmer til møder i missionshuset og desuden tilsluttede man sig skolefolkenes krav om indførelse af demokratisk valg

(KD 4/10). Nu var spørgsmålet, om denne indsamlingsboykot ville brede sig. Var det tilfældet, kunne IM miste op til halvdelen af sin indtægt (BeT 9/10). I Stauning ved Skjern vedtog man indtil videre ikke at indsende de månedlige indsamlinger (KD 23/10). I Ikast ville man foreløbig nøjes med at overveje en fortsat økonomisk støtte til IMs landsarbejde (KD 8/10). I Snoldelev-Roskilde kredsen vedtog man at sende penge til IM, men under protest. Også der var man utryg ved udviklingen og kunne tilslutte sig kravene om demokratisk valg til IMH (KD 28/10). Denne boykotopfordring blev ikke fulgt af særlig mange samfund, kunne IMs hovedkasserer lettet konstatere, eftersom der i sep. og okt. indkom det samme gavebeløb som året før (KD 7/11).

Et selvbestaltet udvalg bestående dels af skolefolk, dels af folk fra lokale IM-samfund skal prøve at finde en demokratisk procedure til valg af HB. Man vil søge at udarbejde et forslag, der kan drøftes med det udvalg, som IMH nedsætter på januarmødet i 1986 (KD 6/11).

Efter IMHs årsmøde i Varde meddeler generalsekretær Langagergaard dette udvalgs talsmand, forstander Stidsen, at IMH ikke har drøftet demokratiseringsspørgsmålet på efterårsmødet, men holder fast ved, at det først skal ske på januarmødet. Desuden oplyses det, at IMH i løbet af foråret 1986 skal mødes med de 83 kredsformænd (KD 7/11). Der opstod diskussion om, hvorvidt IMH blev bakket 100 % op af deltagerne på efterårsmødet (jvf. KD 7/11, 8/11 og 27/11). Det selvbestaltede udvalg fremkom i begyndelsen af dec. med et demokratiseringsforslag. Dets hovedbestanddel var et forslag om et repræsentantskab, bestående af lokalformænd og formænd for skolebestyrelser, hvis hovedopgave skulle være at vælge otte af IMHs medlemmer (KD 11/12). Generalsekretær Langagergaard stillede sig meget tvivlende over for forslagens gennemførelse, og han ville ikke lade det offentligøre i IMT (KD 11/12). Dagen efter afviste IMs formand forslaget med den begrundelse, at det var for uhåndterligt, eftersom repræsentantskabet ville komme til at bestå af en forsamling på mere end 1000 mennesker (KD 12/12). Hvis det forslag bliver fremført som et ultimativt krav over for IMH, mener Verner Andersen, at det kan føre til en sprængning af IM (KD 12/12). Talsmanden for forslagsstillerne, forstander Stidsen, gør opmærksom på, at forslaget er et kompromis og går ikke nær så vidt, som nogle kunne ønske, og han håber ikke, at IMHs sidste ord i denne sag er sagt med formandens og generalsekretærens afvisning (KD 13/12). Formanden for IM i Tersløse og Dianalund og formand for Odsherreds Efterskole, Jens Juul Petersen, formener IMH til at lytte til græsrodderne (KD 18/12). Redaktør Helge

Clausen, Horsens, mener, at IMHs afvisning af demokrati skyldes angsten for medmennesket (KD 24/12). K. F. Brondbjerg og forstander C. J. Gräs appellerer stærkt til IMH om at indlede en dialog om en anden valgform (KD 21/12).

Da forslaget ikke kunne blive offentliggjort i IMT, sendte udvalget det til samtlige kredsformænd med anmodning om, at det måtte blive sendt til samtlige samfundsformænd til drøftelse i samfundsbestyrelserne. Man imødeså en udtalelse fra samfundsbestyrelserne om forslagets indhold senest den 15/1-86 (KD 19/12). Formanden for Lemvig-kredsen, sognepræst Børge Riisgaard, Harboøre, ønskede ikke at udsende forslaget til samfundsbestyrelserne (KD 19/12), men et flertal i kredsbestyrelsen pålagde ham at udsende det (KD 21/12).

Hvem vedkommer krisen i Indre Mission? Lægger man mærke til, hvem der deltager i debatten om IMs situation, bliver man klar over, at dønningerne når langt uden for IMs rækker.

Poul Dam håber ikke, at uroen i IM vil føre til en passificering af IMs venner, det vil være dødbringende for IM. Han mener, at der er fare for, »at værdifulde grupper af indremissionske medarbejdere i folkekirken trækker sig tilbage, f.eks. fra menighedsrådene«. Dette vedrører os andre, fordi vi har brug for IMs tone i folkekirkens kor, skriver han (BeT 5/1-86, jvf. samme i BeT 13/10).

Domprovst Søren Lodberg Hvas ser hele uroen i IM i lyset af, at der i 70'erne kom en kraftig konservativ teologisk bevægelse, der har ført til oprettelse af alternative teologiske uddannelsessteder både i Århus (MF) og København (DBI), hvis mærkesag er, at præster ikke nødvendigvis er præster, men at præster er *mænd*. Det synspunkt har også dér ført til uoverensstemmelser, så en af MFs lærere, teol. dr. Kaj Kjær-Hansen, har set sig nødsaget til at tage sit gode tøj og gå (KD 25/1, 20/5, 15/6, 26/6, BeT 18/8).

At krisen i IM og striden om de kvindelige præster har noget at gøre med IMs forhold til MF i Aarhus og med det faktum, at IMs generalsekretær før sin ansættelse i IM i 1982 var MFs landssekretær, er sognepræst lic. theol. Jørgen Glenthøj også inde på i to lange artikler i KD (21/5 og 4/9, jvf. Ørum Jørgensen's læserbrev i KD 26/4), hvor han bl.a. nævner, at Ørum Jørgensen i de krisefyldte dage i slutningen af 1980, hvor han var blevet udnævnt til provst, blev rådet af den daværende landssekretær for MF, Poul Langagergaard.

Redaktøren af KFUM & Ks medlemsblad: »Godt Nyt«, Oluf Therkildsen, mener, at striden i IM angår alle kristne (jvf. KD 17/10). Sognepræst Peter Sevelsted, Holstebro, siger i et afskedsinterview til

Holstebro Dagblad, »at der er ingen i (IM), der har noget imod kvindelige præster. Det er bare en lillebitte teologisk klike i (HB), som har højtkirkelige synspunkter, og det har aldrig været (IM)«, fastslår han (jvf. KD 5/11).

Helt det modsatte synspunkt har overlærer E. Rørdam Bonnevie, Ejstrupholm, der skriver, at det kun er et lille mindretal fra IM, der er i opposition til IMH. Og han mener, at det er bibelsynet, der er den dybere årsag til IMs krise (KD 18/12). De utroligt mange læserbreve i KD i sidste halvår af 1985, peger dog på, at Sevelsted har mere ret end Bonnevie.

Pastor Henrik Gamst Pedersen mener, at det er forkasteligt, at IMH taler som om, man ikke samtidigt kan være ven af IM og modstander af IMH (KD 13/11 jvf. IMT nr. 42,8ff. og KD 19/10).

Domprovst Rudolph Arendt, Odense, blandede sig også i striden om de kvindelige præster, idet han gjorde opmærksom på det faktum, at modstanderne af kvindelige præster og tilhængerne af den feministiske teologi, trods den store afstand imellem dem, »er enige om at tillægge det afgørende betydning, hvem der forkynder evangeliet, nærmere bestemt om det er en mand eller en kvinde«. Og han fortsætter: »Hvis »kvindeteologien« nu har ret i, at evangeliet nødvendigvis bliver et andet ved at det forkyndes af kvinder, må man faktisk give modstanderne af kvindelige præster ret«. (KD 3/10).

Jørgen Hornemann mener, at IM og Tidehverv for øjeblikket gør alt, hvad de kan for at jage folk væk fra deres respektive bevægelser, og måske også fra folkekirken (KD 13/10).

IMHs reaktion. Provst Sv. Aage Nielsen, Haslev, kræver i en kommentar i »Dagbladet Ringsted«, at IMH må gå, fordi den har vist sig at være utroværdig (jvf. KD 1/10). Provst Anker Vestergaard, Herning, er inde på noget af det samme og foreslår, at 3-4 af de mest dominerende medlemmer forlader IMH straks, mens resten foreløbig står i en venteposition (KD 15/10).

Men IMH blev (uanfægtet?) siddende.

I IMs årbog »Det nye år 1986« slår HB-medlem Oluf E. Paaske fast, at IMs formål ikke ændres (jvf. KD 2/9). Modstanderne skal ikke skrive IMs dagsorden, lyder det i en resolution fra IMH underskrevet af formanden, Verner Andersen, og næstformanden, Frode Østergaard (IMT nr. 42,10, jvf. KD 19/10). Alligevel syntes formanden at være imødekommende over for det syvmands-udvalg, der blev resultatet af det møde i Egtved missionshus den 23/11, som var indkaldt med henblik på at koordinere utilfredsheden med IMH (jvf. KD 9/10, 13/

11, 20/11 og 25/11), idet han gav tilsagn om at møde udvalget (KD 26/11). Der blev arrangeret et møde med IMHs forretningsudvalg den 2/12, men efter dette møde var begge parter tavse, fordi man var blevet enige om først at udtale sig efter IMHs ordinære møde den 20-23/1-86 (KD 3/12, BeT 4/12).

Ved slutningen af året udsendte IMs generalsekretær og landssekretær Hans Smidt en pjece til indremissionærerne med argumenter til kampen imod kvindelige præster. Pjecen: »Det positive nej til kvindelige præster« er skrevet af sognepræst – tidligere formand for KFS – Flemming Frøkjær-Jensen, Fur, og udgivet af MF i Århus (jvf. KD 24/12).

Stat og kirke

Kirkelig lovgivning

Ny lov om kirkers brug. Det punkt i denne lov, der allerede før fremsættelsen i Ft vakte voldsom debat, var KMs bebudede ændring af bestemmelsen om sognebåndsløsningen (jvf. 1985, 239).

Debatten fortsatte og blev i nogen grad intensiveret, efter at KM i marts sendte et udkast til høring (KD 20/3, jvf. 7/2). Udkastet, der blev offentliggjort i MrBl 3,116ff., havde 2 markante ændringer af sognebåndsløsningen: 1) fremover skal der løses sognebånd til menigheden og ikke til præsten, 2) der indføres en 2 års karenperiode (udkastets kap. 9, jvf. KD 7/2). I en tiltrædelsesforelæsning på Københavns Universitet advarede lektor Hans Raun Iversen KM imod at indføre karenstid for sognebåndsløsere (KD 8/3), fordi en kirkesociologisk undersøgelse, som han har udarbejdet efter aftale med KM og LafM, viser, at der kun har været en yderst ringe misbrug af den nuværende ordning i forhold til den seriøse brug (MrBl 5,206ff.; jvf. 4,152 og KD 28/3). Et stort flertal i HB for LafM fastslår i deres høringssvar til KM, at tiden helt er løbet fra sognebåndsløsning overhovedet (KD 29/3 jvf. læserbreve i KD 17/4, 1/5 og 8/5), siger formanden Orla E. Ervolder. Et HB-medlem, Edel Hertz, der er menighedsrådsmedlem i Kbh., siger, at sognebåndsløsning ikke må ophøre i storbyerne (KD 1/4). KDs leder (11/4) peger på, at spørgsmålet om sognebåndsløsning besvares forskellig på landet, i mindre byer og i storbyer med mange sogne med tilfældigt trukne grænser. Lovudkastet er blevet overhalet af praksis, fastslår biskop K. C. Holm (KD 1/4). IM er imod en ophævel-

se af sognebåndsløsningen, skriver ungdomssekretær Leif Kristiansen i IMT (nr. 16,2, jvf. KD 20/4).

Prf's hovedbestyrelse er utilfreds med udkastets forslag om sognebåndsløsning til: *menigheder* (KD 3/4, PrfBl 15,284ff.). Udkastet giver en politisk eller religiøs gruppe mulighed for at »erobre« en kirke, fastslår formanden for Kbh's præstekonvent, Preben Aalholt, Vor Frelzers sogn (KD 2/4). Denne fare er ikke så stor, mener sognepræst Kaj Bollmann på Nørrebro og fastslår, at i Kbh., hvor man flytter hyppigt, men sjældent langt, er sognebåndsløsningen en mulighed for at bevare båndet til sit gamle sogn (KD 10/4, BeT 26/6, contra en kronik i BeT 18/6 af programsekretær Kaj Erik Lindquist). Derimod skriver sognepræst Erik Balslev-Clausen i en kronik, at »aktive« sognebåndsløserne i københavnske sogne holder sognets »egne« folk væk fra bl.a. menighedsrådene, og han fastslår, at sognebåndsløsning er forældet og overflødig (KD 7/5). Heri bakkes han op af sognepræst N. J. Carstens, Odense (KD 15/5).

Poul Dam gør opmærksom på, at sognebåndsløsning oprindeligt var en handling *bort fra* en præst, først senere – i løbet af dette århundrede – i tilknytning til menighedsrådslovgivningen er der blevet knyttet politiske rettigheder til sognebåndsløsningen. Han skriver, at der i den moderne problemstilling til sognebåndsløsningsspørgsmålet står to vidt forskellige menighedssyn: 1) »den folkelige«, 2) »den aktivistiske«. En lovændring i den foreslåede retning vil lyse den sidste i kuld og køn, mener han (BeT 24/2).

På LafMs årsmøde blev spørgsmålet også livligt debatteret. HBs ønske om, at den over 100 årige frihedsret for folkekirkemedlemmer blev ophævet, blev mødt med massiv modstand fra de delegerede (KD 20/6, BeT 24/6, jvf. MrBl 9,341ff.). KM berørte i sin tale på mødet ikke spørgsmålet om ændringen af sognebåndsløsningen, hvad flere undrede sig over (KD 20/6, BeT 24/6, jvf. MrBl, 9,341ff., og KMs replik til kritikken MrBl 11,399). Den nyvalgte formand for LafM, Henning Rasmussen, og prf's formand, Erling Albinus, ønsker en sognebåndsløsning uden parlamentariske rettigheder. KSs formand, domprovst Povl Kiilerich, mener, at en sognebåndsløsning efter det forelagte udkast vil fremme foreningskirkeligheden (BeT 24/6). Først på efteråret blev det klart, at KM ville bøje sig for den voldsomme kritik af de påtænkte ændringer. I stedet skulle der nedsættes et udvalg, der skulle have til opgave at tage hele spørgsmålet op til fornyet overvejelse (KD 13. og 14/9, BeT 12/9). Dermed var den store interesse for lovforslaget til lov om kirkers brug faldet væk, og forslaget fik en let gang igennem Ft, da det blev fremsat.

Frisogne og friprovstier. For at menighedsrådene kunne få mulighed for at ansætte sognemedhjælpere, foreslog sognepræst Johs. Jong, Ballerup, at der skulle oprettes frisojne i lighed med frikommuner (KD 4/2). Denne tanke blev af Kirkefondets generalsekretær, Erik Norman Svendsen, fulgt op med et forslag om, at den københavnske del af Københavns stift bliver fristift (BeT 3/2). På dette tidspunkt afviste KM Mette Madsen tankerne (KD 7/2).

Generalsekretær Paul Honoré kunne ønske, at »Tanken om en kirkelig indsats som en del af og parallel til frikommuneforsøget« kunne realiseres (KD 23/9). »Ordet frisogn er der kraft i, fastslår han (KD 5/11). Tanken begyndte at tage form, da KM Mette Madsen i en tale til det udvidede landemøde i Københavns domkirke sagde, at hun er positivt indstillet over for, at der i folkekirken iværksættes forsøg efter samme model som frikommuneforsøget. I forlængelse heraf overvejer hun en tidsbegrænset forsøgsordning for sognemedhjælpere, oplyste hun (KD 11/10). KDs leder (14/10) slår fast, at skal en friprovstiordning give mening, kan den ikke være udgiftsneutral. Det vil være helt nødvendigt, »at de pågældende friprovstiers menighedsråd får lov til at anvende kirkeskattemidler til helt nye opgaver.«

Efter at KM fik principiel tilslutning til tanken fra regeringspartierne, fik alle landets menighedsråd lejlighed til at udtale sig om, hvorvidt de er interesserede i at deltage i en forsøgsordning (KD 13. og 14/12). KM Mette Madsen forelagde i begyndelsen af 1986 et lovfor-slag om frisojne i Ft (MrBl 1,4, 1986 og 2,43ff., 1986). En nærmere omtale af forslaget vil ske næste år, dog skal det nævnes, at det i skrivende stund (20/3) forventes, at forslaget træder i kraft pr. 1/4 1986 (MrBl 3,83ff., 1986).

Ophævelse af »akademikerparagraffen«. I forlængelse af Ft's ophævelse af »akademikerparagraffen«, hvor man foreløbig standsede ikke-teologers adgang til præstestillingerne (jvf. KD 23/1 og 15/3), nedsatte KM et udvalg, der skal komme med forslag om nye regler for disse gruppers adgang til præstestillinger (KD 13/6, 14/8). Udvalget, der fik 25 medlemmer, blev meget bredt sammensat af politikere og teologer. Det fik til opgave at stille forslag om, hvilket erfaringsgrundlag – ud-over teologisk kandidateksamen – der bør berettigge til at søge præstestilling. Dog skal der opstilles færrest mulige begrænsninger (KD 14/8). KDs leder (15/8) finder, at udvalget er så stort og så bredt sammen-sat, at det ikke kan arbejde effektivt.

Desuden skal udvalget overveje, hvorledes man kan integrere den teoretiske og praktiske uddannelse af præster (KD 14/8, jvf. nedenfor

under afsnittet om pastoralseminariet). Muligheden for placeringen af praktisk teologi som eksamensfag i det teologiske studium blev livligt diskuteret på de teologiske fakulteter (jvf. KD 16/9). Ved Århus Universitets teologiske fakultets årsfest sagde dekanen, lektor Kirsten Nielsen, at hun håbede, at spørgsmålet om det teologiske niveau ville blive et centralt emne i udvalget, og at man ikke slækker på kundskabsskravet til vordende præster (KD 7/9, jvf. sognepræst Ole Brandt-Pedersen i DKt 10,146f.).

Kirkens økonomiske forhold. Tidligt på året opfordrede KM i et cirkulære menighedsrådene til at vise økonomisk tilbageholdenhed i 1985 (jvf. MrBl 1,38). Opfordringen blev i stor udstrækning efterfulgt af menighedsrådene (KD 18/6). På LafMs årsmøde efterlyste KM sportsånd og kom med en række eksempler på en række sparemuligheder, bl.a. kunne et frivilligt ulønnet korps forestå morgen og aftenringninger, foreslår hun (KD 19/6, MrBl, 7-8, 280f.). Et sådant ringerlaug har man allerede ved Opstandelseskirken i Albertslund, oplyser sognepræst Poul Exner (KD 20/8). I den forbindelse skal det nævnes, at biskopperne i »bred enighed« efter et bispemøde udtalte en fordømmelse af den om sig gribende automatiske klokkeringning (KD 25/5). Hvilket fik en læserbrevsskribent til i KD at spørge: »Har danske biskopper ikke vigtigere ting at drøfte, når de mødes?« (KD 19/6). Ifølge finanslovsforslaget for 1986 sparer staten 50 mill. kr. på folkekirkens område på grund af den nye byrdefordeling, der trådte i kraft den 1/1 1986 (KD 16/8). KM Mette Madsen benægter, at det er tilfældet, idet hun oplyser, at KM af regeringen er blevet fritaget for besparelser, og de ca. 50 mill. nemlig udgiften til pensioner til præster m.fl., er opført et andet sted på finansloven, følgelig sparer staten intet (KD 17/8, jvf. KD 22/8).

Revisionen af de kirkelige kasser. Den nye revisionsbestemmelse, der var indeholdt i folkekirkens nye økonomilov, hvor det fastsattes, at der altid skal medvirke en statsautoriseret revisor ved revisionen af kirkekasserne (jvf. KD 20/7), vakte ikke udelte tilfredshed i menighedsråds-kredse. Det bliver »dyrt og besværligt« fastslog den tidligere næstformand for LafM, provst Sv. E. Jacobsen, Tarm (KD 8/5).

Nu blev spørgsmålet ikke mindre kompliceret af, at rigsrevisionen i en rapport til Ft's folkevalgte statsrevisorer blandede sig i revisionen af de kirkelige kasser. Heri fastslog man, at folkekirkens økonomi er uoverskuelig (KD 1. og 2/5). Domprovst Finn Ahlmann Olesen glæder sig over, at KM ikke har været rigsrevisionen behjælpelig med at skaffe

kirkelige regnskaber til gennemsyn, fordi man her blander sig i et forhold, der er rigsrevisionen helt uvedkommende (DKt 9,127f.). »Godt at få forstand af – og farligt at lade ligge«, skriver K. J. Elkrog (MrBl 6, 252f.). Rigsrevisionen var åbenbart ikke klar over, at man dermed havde stukket hånden i en hvespered, idet biskopperne Herluf Eriksen og Henrik Christiansen krævede, at KM Mette Madsen offentlig kalder rigsrevisionen til orden, fordi den går ud fra som en selvfølge, at folkekirkens midler er statsmidler, hvilket *ikke* er tilfældet (KD 2/5). Heri er KM ganske enig (jvf. dog hendes randbemærkning i KD 26/11), men vil dog ikke anfægte rigsrevisionens ret til at fremsætte sine synspunkter (KD 9/5). på LafMs årsmøde blev hun kritiseret for ikke at komme ind på dette spørgsmål i sin tale (jvf. Erik Balslev-Clausens referat i DKt 13,193). Da det i bedste fald er tvivlsomt, »om rigsrevisionen har nogen kompetence i forhold til de kirkelige kasser«, finder KDs leder (2/5) det uheldigt, at man kritiserer et forhold, der er ved at blive bragt i bedre orden. Samtidigt gøres der opmærksom på, at intet revisionssystem kan hindre, at der sker bedrageri. Den konservative statsrevisor Hagen Hagensen fastslår, at folkekirkens økonomi skal ind i faste rammer, fordi »Mange af de midler, man arbejder med i de kirkelige kasser er statslige«. Provst Morten Øllgaard undrer sig over, at en borgerlig politiker kan mene dette (DKt 9,129). Derimod mener venstres statsrevisor, Ivar Hansen, ikke, at der kommer mere ud af rigsrevisionens rapport (KD 4/5). Spørgsmålet om, hvorvidt de kirkelige midler var offentlige eller ej, var stadig uafklaret hen på efteråret, idet KD oplyser, at de folkevalgte statsrevisorer forventer en redegørelse fra KM om, hvorledes hun vil sikre, at der gennemføres en sikker revision af de kirkelige kasser (KD 7/9). Denne indblanding fra rigsrevisionen gav yderligere næring til kritikken af revisionsreformen, da cirkulæret blev udsendt midt på sommeren.

Selv om det stadig er provstiudvalgene, der har den endelige kompetence til at godkende de kirkelige regnskaber, er hovednerven i den nye ordning, den faguddannede revisor, som provstiudvalgene skal vælge til sin hjælp (KD 17/10). Mange menighedsråd protesterede over denne bestemmelse (jvf. KD 29/11, 12/12, MrBl 1,26ff., 1986). Domprovst Knud Gjesing, Viborg, mener, at den tidligere revisionsform var fuldt tilfredsstillende og langt billigere, og det er hans indtryk, at det også er kommet som en ubehagelig overraskelse for kirkeministeriet, at den nye revisionsordning vil blive kostbar. Ud fra de tilbud, der er afgivet af revisionsfirmaer for Viborg stift, skønner han, at den samlede udgift for landet som helhed vil blive på cirka 30 mill. kr. (KD 21/11). Dertil svarer KM Mette Madsen, at man i ministeriet skønner, at

udgiften vil blive mellem 7-14 mill. kr. Desuden anfører hun, at den hidtidige revision ikke har været fuldt ud tilfredsstillende. Og mærkværdigvis bruger hun også den ovenfor omtalte beretning af den 16/4 fra rigsrevisionen som argument! (KD 26/4).

Forbud imod udlevering af konfirmandlister. Den skik, der især er almindelig på landet, at man udleverer lister med navnene på sognets konfirmander til offentliggørelse i lokalaviser og kirkeblade, blev stoppet af KM med et forbud. Det skete, efter at den socialdemokratiske folketingsmedlem Lisa Mathiasen i en skriftlig forespørgsel til hende tilkendegav, at hun mente, at offentliggørelse er i strid med registerlovgivningen (KD 14/3). Folk skal kunne stole på kirkens diskretion tilkendegav KM Mette Madsen (KD 25/3). Offentliggørelse af disse navne er efter justitsministeriets opfattelse en krænkelse af privatlivets hemmeligheder, fordi det giver oplysning om en persons religiøse forhold (BeT 22/8, KD 22/8). Vi landsbypræster kan ikke leve med dette forbud, fastslår formanden for Foreningen af landsbyer i Danmark, sognepræst Aage Sørensen, Eltang ved Kolding (KD 23/8).

Præsters adgang til hospitalernes patientregistre. Spørgsmålet om præsters adgang til hospitalernes patientregistre blev livligt debatteret i året, der svandt. Problemet opstod i Århus amt. Her ønskede en del præster at få adgang til at gennemse patientfortegnelserne for på den måde let og hurtigt at kunne få oplyst, om der lå nogle af deres sognebørn på det pågældende hospital. Dette blev dem nægtet af Århus amts sygehusudvalg (KD 7/8). En aftale mellem biskop Herluf Eriksen og formanden for amtets sygehusudvalg, Søren Vestergaard, blev ikke godkendt af udvalget (KD 7/8). Derfor forelagde biskoppen problemet for indenrigsministeren, kirkeministeren og justitsministeren. Sidstnævnte fremlagde to forslag, men sygehusudvalget kunne ikke gå ind for noget af dem, fordi det krævede en ændring af registerloven (KD 7/8). Herluf Eriksen beklagede, at man dermed brød en gammel tradition fra Danske Lovs tid, at en af præstens vigtigste funktioner var at besøge syge (KD 7/8). Flere præster i amtet mente, at de bliver sat i en utålelig situation af Århus amts politikere (KD 8/8). KDs leder mener ikke, at der er tale om ond vilje, men fastslår, at det er den nye registerlov, der er årsag til miseren, og mener, at dette problem let kunne klares via et cirkulære (8/8). Lederen kan ikke forstå, at hospitalsvæsenet i et land, hvor 90 % af befolkningen er medlem af folkekirken, kan mene, at man skal »beskytte« patienter og klienter mod besøg fra deres sognepræst. (jvf. KDs leder 18/12). Præster er også en

form for offentlig myndighed, der ikke kan tænkes at have til hensigt at misbruge oplysninger fra disse patientregistre (KD 8/8, jvf. 18/8). Dette blev drøftet på et møde med paneldebat mellem bl.a. biskoppen og amtsfolkpolitikere arrangeret af Balle sogns menighedsråd (KD 9/8, 2/11). Utilfredsheden med sygehusudvalgets holdning gav anledning til, at en lang række menighedsråd på Odder egnen indkaldte til et møde. Her blev man enige om at rette en henvendelse til folketingets ombudsmand (KD 27/8, 4/9, 5/10 og 29/10; BeT 18/11). Som initiativtager til mødet havde Odder sogns menighedsråd åbenbart vanskelighed med – under henvisning til offentlighedsloven – at få tilstillet sygehusudvalgets sagsakter (KD 15/10).

Sygehusudvalgets formand afviste, at præster har problemer med at besøge syge på amtets hospitaler (KD 30/8) og fastslog, at de er velkomne på hospitalerne (KD 29/10). Og han slår fast, at »Det er ikke tom snak, at sygehusene vil være »præsterne behjælpelige med at udføre deres embedspligt«.« Men »nok hjælpe, men *ingen udlevering af navne fra patientregistre*.« Der er ikke andre muligheder, når sagen skal afgøres generelt og principielt, fastslår han (DKt 18,271f.). Et af sygehusudvalgets medlemmer, Ellen Margrethe Skou, der er sygeplejerske, ville gerne hjælpe præsterne med at finde frem til de af deres sognebørn, der ønsker besøg af dem, men uden at give dem indsigt i patientregistrene (KD 17/8, jvf. randbemærkninger i KD 2/10 af sognepræst Henning Nørgaard og 16/2 af generalsekretær Paul Honoré). Men sygehusudvalget stod fast på sin afvisning (KD 19/10), hvilket havde til følge, at utilfredsheden yderligere bredte sig i amtet, til Frijsenborgs provsti, hvis menighedsråd efter et møde besluttede at sende en delegation til KM (KD 16/4).

Folkekirkens ansatte

Ny biskop i Viborg. Da biskop Johs. W. Jacobsen fyldte 70 i september i år, var det klart, at der skulle vælges en ny biskop i Viborg. Jacobsen var Viborg stifts biskop i 17 år, og endnu før bispevalget var udskrevet, blev det fastsat, at Ole Bertelsen skulle indvi den nye biskop den 6/10 (KD 12/1). Førend valget blev udskrevet i begyndelsen af marts med oplysning om, at datoen for tilmelding af kandidater var den 22/5 kl. 16.00 (KD 9/3), var de to kirkelige retninger i gang med at finde egnede bispekandidater. Alt tegnede til, at der ville blive to kandidater, en grundtvigsk og en for højre- og midterfløjen, repræsenterende: IM, KC, FDF/FPF og KFUM & K. Redaktør Helge Clausen, Horsens, påpeger, at bispevalget i Viborg er en stor udfordring for IM til at

samle sig om en kandidat, der mere kan være med til at »bygge broer end til at grave grøfter,« (KD 12/3). De sidstnævnte havde allerede tilsagn fra to kandidater, nemlig domprovst Georg S. Geil, Aalborg og pastoralseminariets rektor, pastor Gerhard Pedersen, Århus (KD 18/1, 31/1 og 12/3). KC så helst, at det blev Gerhard Pedersen, oplyste sognepræst Laustsen-Thomsen, Ryde (KD 22/3). Det kneb lidt med at finde en grundtvigsk kandidat. Det blev nævnt, at man måske kunne gå ind for Gerhard Pedersen (KD 31/1), dog blev det hurtigt klart, at taberen fra sidste bispevalg i Viborg, provst Morten Øllgaard, Vorde, også ville kandidere denne gang (KD 12/3). Øllgaard's ret høje alder (62 år), og den omstændighed, at han tabte sidste gang, bragte vel den 55 årige sognepræst Ole Brandt-Pedersen, Store Brøndum, frem som mulig grundtvigsk kandidat (KD 12/3), men man samlede sig om Øllgaard (KD 18/4). Lidt mere dramatik var der ved udvælgelsen af en kandidat på den modsatte fløj. Ved et møde i Viborg, hvor ca. 1000 menighedsrådsmedlemmer og præster deltog, blev Georg S. Geil kåret som kandidat med ca. 2/3 af stemmerne (KD 27/4). Med den store opbakning bag Geil syntes det næsten sikkert på forhånd, at han ville blive valgt, når valgudvalget med Johs. W. Jacobsen som tilforordnet (KD 25/4) den 22/8 (KD 20/8) skulle optælle stemmerne. Dog så det en overgang ud til, at Geil's valg var usikkert, fordi tre højkirkelige præster (Povl Dahl, Farsø; Børge Riisgaard, Harboøre og Anders Studsgaard, Skarrild) undsagde ham, og opfordrede »gammelkirkelige« til at stemme blankt for at forhindre hans valg. Hellere en grundtvigsk end ham, erklærede Børge Riisgaard (KD 7/5). Denne aktion kan ikke vælte Geil, siger pastor Thomas Kristensen, Herning (KD 8/5). Da de tre præster finder det besynderligt, at IM kan støtte Geil, finder IMs formand Ørum Jørgensen det nødvendigt at fastslå, at »Dermed har vi ikke fra IMs side identificeret os med Geil, men vi har i ham – som også i Gerhard Pedersen – set en person, der på en værdig måde kunne træde videre i vort stift i de gode spor, som er trådt af biskop Johs. W. Jacobsen ... der så forbilledligt har kunnet stå som en samlende skikkelse for hele vort stift.« (KD 15/5). Provst Niels Erik Sørensen, Balling, finder, at det er pinligt, at Johs. W. Jacobsen bruges som løftestang for Geil (KD 5/6). Straks efter fristens udløb (22/5) blev det klart, at Viborg stifts godt 2100 menighedsrådsmedlemmer og præster skulle vælge mellem Geil og Øllgaard (KD 23/5). Geil mente, at »Et stift har brug for et menneske, der kan lytte og tie« (KD 6/6). Øllgaard fremhævede, at »Tilsyn er ikke kontrol, men dialog« (KD 6/6). Da stemmerne den 22/8 var talt op, viste det sig, at den 54 årige domprovst fra Aalborg havde fået over halvdelen af stemmerne, nem-

lig 1176, medens modkandidaten provst Øllgaard »kun« fik 898 (KD 23/8, jvf. 24/8, BeT 23/8). Øllgaard var lidt overrasket over den store forskel mellem dem (KD 23/8). Den nye biskop Georg S. Geil er glad for den brede opbakning, som afstemningsresultatet viser (KD 23/8).

Niels Jørgen Cappelørn fremhæver, at med Geil vil der komme en fredsstifter som biskop i Viborg (WA 5/9, jvf. interviewet med Geil, WA 29/8). Desuden er han spændt på, hvilken stilling den nye biskop vil tage »i diskussionen om Folkekirkens officielle mellemkirkelige og økumeniske samarbejde med andre kirker og trossamfund.« (Smst.).

Bispevielsen blev foretaget i Viborg domkirke af Københavns biskop, Ole Bertelsen. Den festlige bispevielse blev bl.a. overværet af dronning Margrethe, KM Mette Madsen og ca. 1000 udvalgte kirkegængere; de som ikke kunne få plads måtte følge bispevielsen i TV sammen med det øvrige land (KD 2/11, 7/10).

Præsters arbejdsforhold. I flere år er der blevet talt og skrevet om, at der var for få præstestillinger i folkekirken, og at præster var overbebyrdet med arbejde, og det giver dem »dårlig samvittighed« (Kaj Bollmann til KD 7/8). »Udsat job at være præst« lød en overskrift i KD 23/2. Det er ikke de fysiske skader, der florerer blandt præster, men de psykiske. Sognepræst Asger Baunsbak-Jensen konstaterer, at det er præstens arbejde med sjælesorg, der især er voksende, og han mener, at det ville være til stor nytte, hvis der kunne etableres et samarbejde mellem præster, psykologer og psykiatere (BeT 7/7). Sognepræst Jens Chr. Nielsen, København, tror også, at sjælesorgen vil vokse i betydning, og præsten vil blive en slags sjælereparatør (BeT 20/10). Åbenbart er det især de yngre præster, der føler det store arbejdspress. »Yngre præster bryder sammen af overbelastning«, var en overskrift i KD 5/7. Disse klager fra yngre præster fremkaldte et forundringsudbrud fra et par læserbrevskribenter i KD (30/11, Tony Skjoldorf; 4/12, Ingeborg Løgager) over, at to yngre præster: Elisabeth Uldall og Birte Andersen, som oplyst i en helsides artikel i BeT Erhverv 29/10, havde kræfter til på deres fridage, at yde erhvervsfolk betalt konsulenttjeneste. Redaktør Bent Skouggaard Jørgensen foreslår, »at ansætte præster som konsulenter i moral og etik« i erhvervslivet (KD 4/10).

Den karismatiske sognepræst Helge Pahus mener, at dansk kirkeliv er benhårdt. Og danske teologer forstår ikke lægfolks åndelige behov, og derfor har de »mange åndelige mord på samvittigheden!« Han beklager, at den karismatiske bevægelse ikke har haft den store gennemslagskraft i folkekirken, hvilket nok skyldes, »at den ikke har haft

prominente fortalere, og at bevægelsen har været plaget af offentlige skandaler,« (KD 4/7).

Yngre præsters utilfredshed med præsteforeningen. Da en gruppe yngre præster ikke mente, at deres fagforening varetog deres interesser rigtigt, besluttede de at opstille en alternativ liste til valget til prf's HB: »Yngre præsters liste«, oplyser pastor Jens F. Munksgaard til KD (5/7). Aktionen blev betegnet som »Ungdomsoprør i præste-fagforening«, og man stillede efter mindst to pladser i den nye HB (KD 28/6). Deres krav var, at prf skulle føre en mere markant fagforeningspolitik. Deres hovedkrav var ansættelse af flere præster, en forhøjelse af begyndelseslønnen, oprettelse af en vikarordning, så præster kan få den frihed, de har krav på (jvf. KD 5/7, 28/6, PrfBl 43,794).

Ved valget til prf's HB opstillede de høj Kirkelige og indre missionske præster på hver sin liste, fordi de høj Kirkelige ikke kunne acceptere kvinder på listen (KD 13/7, 19/10).

Midt under valgkampen bekendtgjorde formanden, sognepræst Erling Albinus, ganske uventet, at han ikke agtede at genopstille til HB (KD 19/10, 26/10 og 22/11). Hans tilbagetræden har overhovedet intet at gøre med fremkomsten af »Yngre præsters liste«, oplyser han i en randbemærkning i KD 1/11. Selve valget blev en sejr til »Yngre præsters liste«, idet sognepræsterne Ulla Sandbæk og Mary E. Holm-Larsen kom ind i HB (KD 22/11). Det må også bemærkes, at næstformanden, sognepræst Niels Eric Grunnet, ikke opnåede genvalg (KD 22/11). Til ny formand blev valgt sognepræst Knud Møller, Bredsten (PrfBl 3, 38, 1986).

Flere præstestillinger. I løbet af året bebudede KM Mette Madsen, at hun fra årsskiftet havde fundet midler til oprettelse af 25 nye præstestillinger, og derfor anmodede hun biskopperne om at indsende en rapport til KM, der skulle angive, hvor mange stillinger de mente, der var brug for i deres stift. Det blev dog kun til 18 stillinger som bebudet af KM på LafMs årsmøde på Nyborg Strand (MrBl 7-8, 280).

Sognepræst Lars Holm anfører, at uanset, hvad man måtte mene om forslaget, som et af »Yngre præsters liste«s nyvalgte medlemmer af prf's HB fremkom med, nemlig et forslag om 40 timers arbejdsuge med mulighed for afspadsering, så er det et åg som præst at have 100 begravelser om året (DKt 24,359, jvf. sognepræst Kr. Drejegaard i DKt 23,351f.).

Bl.a. med baggrund i en kirkesociologisk undersøgelse udarbejdet af

Lektor Hans Raun Iversen, påpeger biskop Ole Bertelsen, at den sociale og menneskelige nød i København er så stor, at der i Kbh. er brug for mindst yderligere 3 heltidspræster og 7 halve (KD 6/8, BeT 6/8, Pol 7/8, jvf. KDs leder 7/8). Forstander på Diakonhøjsskolen i Århus, Karsten Nissen spørger, om Ole Bertelsens henvisning til den menneskelige og sociale nød i Kbh. er et argument for flere præster. Han mener, at det snarere dokumenterer, at der er brug for andre tjenester i menigheden end præstens. Og han peger på spørgsmålet om ansættelse af sognemedhjælpere (KD 13/8, jvf. nedenfor om sognemedhjælpere s. 256).

På baggrund af Ole Bertelsen's udtalelse sagde den socialdemokratiske folketingsmand Søren Nørgaard Sørensen, at han ville foranledige, at præstemanglen blev drøftet med KM i kirkeudvalget (KD 10/8). Sognepræst Steffen Qvortrup, der er præst i 4 sogne ved Lemvig, gør opmærksom på, at der også er behov for flere præster på landet (KD 8/8).

En kirkeministeriel arbejdsgruppe skulle forsøge at fordele de nye stillinger så retfærdigt som muligt ud fra biskoppernes ønsker. Fordelt overalt i landet blev der oprettet nye stillinger, der svarer til 18 fuldtidsstillinger. Ingen biskop fik alle sine ønsker opfyldt. Området vest for Storebælt fik tildelt yderligere en døvepræst (KD 1/10, BeT 11/10).

Endelig fik Aalborg efter flere års tovtækkeri tildelt en studenterpræst, dog kun med kvote 25 % (KD 10/8, jvf. Johs. Værges beske kommentar til den lave kvote i WA 29/8). Et par hospitaler fik også tildelt en præst, nemlig Amtssygehuset i Glostrup og Nordvang (KD 12/9, 3/12) og Vejle Sygehus (KD 4/12).

Kommunalarbejder Henning Sørensen, Grenå, beklager sig over, at KM (og forsvarsministeriet) udvider antallet af ansatte, mens andre ministerier må spare (KD 31/10). Sognepræst Jørgen Glenthøj gør ham opmærksom på, at fordi den største del af præstens løn kommer fra kirkeskatten, er »Folkekirken ... en ren indtægtskilde for det verdslige samfund« (KD 13/11). Endelig skal det nævnes, at den arbejdsgruppe, som udarbejdede forslaget til fordeling af de 18 stillinger, skal blive siddende for at udarbejde en analyse af et langsigtet behov for præstestillinger og vurdere præstens arbejdsvilkår (MrBl 11,411, jvf. KD 1/10).

Interessen for teologi stigende. Dekanen for Århus teologiske fakultet, lektor Kirsten Nielsen, mener, at interessen for teologi er stigende (KD 20/2, jvf. tillæg til KD – Kirkelig fører, marts). Tilgangen til universitetsstudiet er i de senere år især præget af kvindelige studerende, og

Kirsten Nielsen konstaterer, at nu, da der er ca. 120 arbejdsløse teologer (marts 1985), er det især kvinderne, der ikke kan få stilling (KD 20/6).

Samtidigt med at tilgangen til de teologiske fakulteter stiger, er de ramt af besparelser. Det gik især ud over fakultetet i Århus, mens Københavns kun skulle finde mindre besparelser, oplyser dekanerne Kirsten Nielsen og John Strange (KD 4/3, 7/3 og 13/3). Vreden over undervisningsminister Bertel Haarder's nedskæringer fik de teologistuderende i Århus til at opfordre landets biskopper til at sætte ham i »det lille band« (jvf. KD 28/3 og professor Leif Grane i KD 28/3 og medlem af teolrådet Vini Christensen i KD 10/4).

Først på året, med nedskæringstruslerne hængende over fakulteterne, skrev Århus-dekanen, Kirsten Nielsen, en kronik i KD (5/1), hvor hun stillede spørgsmålet: »Hvad skal vi med de teologiske fakulteter?« Midt i trængslerne fandt Århus fakultetet og MF så meget fodslag, at de i fællesskab kunne ansætte en lærer i sjælesorg og religionspsykologi i forårssemesteret (KD 3/1, jvf. KD 22/6). Desuden var der så stor interesse for »Gudsbegrebet«, at man smst. i foråret påbegyndte forelæsninger på 2. semester om dette emne (KD 24/1). Samtidigt skriver cand. mag. Ellen Nielsen, at »Kvindelig teologisk forskning rykker frem«. (Kronik i KD 13/2). Først på efteråret siger de danske arrangører af en nordisk konference for kvindelige præster, afholdt på Båring højskole på Fyn, at feministisk teologi interesserer os uhyre lidt (KD 19/9).

Teologer kan nu ordineres til barselsvikariat. Ved årets første bispemøde slog biskopperne fast, at de ikke kan acceptere ordination før første embede (KD 7/1, jvf. KD 16/3). Men enigheden blandt biskopperne synes ikke at være fuldstændig, idet der tidligt på foråret blev oplyst, at biskop Herluf Eriksen, Århus, ansøgte KM om tilladelse til at ordinere en barselsvikar (KD 19/3). KM gav en principiel tilladelse med den betingelse, at pågældende biskop skulle give sin tilladelse, og at barselsvikariatet ikke kan betjenes over rådighedsordningen. De første ordinationer af den type fandt sted i maj og juni i henholdsvis Roskilde og Århus (KD 23/5). Nyordningen blev hilst med tilfredshed af mange (jvf. KDs leder 20/3; Torkild M. Larsen, landsformand for retsforbundets ungdom i en randbemærkning i KD 23/2). Nyordningen må også gælde afløsere for feltpræster, der skal udstationeres i længere tid, mener biskop Ole Bertelsen (KD 28/5). Generalsekretær i KFUM & K Mogens Nielsen opfordrer biskopperne til at tage endnu et par skridt og udvide ordinationstilladelsen til også at omfatte cand. theol.-er an-

sat i de folkekirkelige organisationer (KD 15/4, jvf. KD 25/10).

På efterårsbispemødet besluttede biskopperne, at henstille til KM Mette Madsen, at der oprettes særlige hjælpepræstestillinger på provsti-plan til at medvirke ved en vikarordning i provstierne, oplyste Henrik Christiansen efter mødet (KD 25/10).

Folkekirken og dens relationer

Sognemedhjælperne. Bestræbelserne for at få ansat sognemedhjælper må ses i sammenhæng med den stigende fokusering på kirkens sociale ansvar. Siden Børge Diderichsen-udvalget i 1979 afleverede »Betænkning om en sognemedhjælperordning« er sagen blevet diskuteret løbende, men intet er sket fra officielt hold. Det skyldes vel, at der blandt præster er stor modstand imod ansættelse af sognemedhjælper, men også fordi KM ikke mener at kunne finde midler til aflønningen af sådanne. Tidligt på året blev ønsket om ansættelse af sognemedhjælper kædet sammen med oprettelse af frisoigne, således af sognepræst Johs. Jong i Ballerup (KD 4/2), men da blev frisoigneideen afvist af KM (KD 7/2).

Da »De Samvirkende Meighedsplejer« mente, at man vidste for lidt om sognemedhjælperproblematikken, iværksatte de for egen regning i samarbejde med sognemenighederne et 3-årigt pilotprojekt i 6 københavnske sogne. Dette projekts forløb er undersøgt og beskrevet af kirkesociologen Hans Raun Iversen, og resultatet af denne undersøgelse udkom i efteråret i bogform under titlen: *Sognemedhjælperen* (G. E. C. Gads forlag 1985, jvf. Paul Honoré's kronik i KD 26/11). I dagene omkring dens offentliggørelse blev den meget omtalt, debatteret, blev modsagt, fik tilslutning, blev modtaget med et vist forbehold (jvf. KD 17/5, 21/6, 29/10 og 26/11). Hans Raun Iversen konkluderer, at forsøget har været vellykket (jvf. Universitetsavisen 17/10). BeT (1/12) fastslår, i en stor opsat artikel, at rapporten viser, at »Kirken har tabt slaget i København« og at den »må til at gå ud til folk«. Der er brug for sognemedhjælper skriver Kristeligt Folkepartis landsformand, pastor og MFer Flemming Kofod-Svendsen (KD 26/11). Noget lignende mener pastor Birte Andersen, Lundehus, der selv er præst i et sogn, hvor man har deltaget i pilotprojektet. Hvis nogen er nervøse for økonomien, så kunne hun godt forestille sig, »at de enkelte menighedsråd reelt fik lov til at prioritere – osse ind i områder, der traditionelt anses for urørlige. Det kunne godt f.eks. tænkes, at et menighedsråd ønskede at skære ned på antallet af korsangere til fordel for sognemedhjælperarbejde.« (PrfBl 21,405f.).

I en diskuterende anmeldelse af bogen »Sognemedhjælperen« kommer en anden københavnsk præst, Kristen Skriver Frandsen, netop ind på spørgsmålet, hvorledes skal en eventuel sognemedhjælper aflønnes: over den kirkelige ligning eller af private kirkelige midler. Disse to synspunkter er begge forfægtet bogen. Domprovst Finn Ahlmann Olesen, medlem af KSs styrelse, mener, at det skal ske i privat kirkelig regie, mens Diakonissestiftelsens forstander, pastor Hans Jørgen Torkelund, mener, at det skal ske af menighedsrådene og gennem den kirkelige ligning. Skriver Frandsen fastslår, at der er kirkepolitik i sagen. Frygter Grundtvigianeren Ahlmann Olesen, at såfremt det område kommer i menighedsrådets regie, så kommer »kirken – altså folkekirken – til at ligne foreningskirkeligheden?« »Jeg tror der skal arbejdes med skrækken for den aktive kirke«, fortsætter han. Ansættelse af sognemedhjælpere kan ikke »sikre« kirken, men han mener, »at de kan medvirke til at fastholde og eventuelt genskabe en kontakt mellem et folk og en kirke ...« Og berøringsfladen vil blive bredere end præsten alene kan skabe (DKt 25, 382f).

Folkekirkenes stilling

Er folkekirken døende? Først på året skrev nu afdøde overlæge Sv. G. Johnsen en kronik, hvor han stillede ovennævnte spørgsmål. Han, der var menighedsrådsformand i et københavnsk sogn (Husumvold), mente, at folkekirkenes dage var talte. Den offentlige støtte, den modtager og Grundlovens bestemmelser om folkekirken, holder kunstigt liv i den. Begyndelsen til nedturen er frafaldet af medlemmer, som det er sket i de senere år, og selve tilslutningen til folkekirkenes gudstjenester er – i hvert fald i København – minimeret. De, som sidder tilbage, som en trofast skare, er mest ældre, og de modsætter sig, at gudstjenesten laves om. Hvis dette skete, ville det efter Johnsen's mening kunne redde folkekirken, og han kommer selv med en række ændringsforslag til at gøre kirken moderne og tidsvarende (BeT 24/1, jvf. 21/2, hans svar på reaktionerne).

Hans kronik gav anledning til nogen debat om folkekirkenes stilling. Redaktør Bent Ziegler mener, at interessen for folkekirken er mere nærværende, end Johnsen giver det udseende af. Og han stødes af det hovmod, »som lyser ud af overlægens karakteristik af de få, der siges at være tilbage på kirkebænkene« (BeT 5/2). I en kronik skriver Søren Krarup, at han »vil nødtigt være gammel kone i Husumvold.« Johnsen »skulle faktisk være lidt mindre optaget af ældre damer og lidt mere optaget af evangeliet.«, mener han, og slår fast, at »folkekirken er

altid moderne, fordi den slet ikke følger med moden.« (BeT 5/2). Sognepræst Jakob Hvidt mener, at Johnsen synes at »koncentrere sig om det, der kan sælge i dag.« Han anfører, at »Kirken og gudstjenesten skal netop ikke være som alt det, man meget bedre kan få andre steder.« (BeT 2/2).

Jane Krüger mener, at de mange reaktioner på Johnsen's kronik skyldes, at sandheden som en hovedregel er ilde hørt (BeT 21/2). Uden at gå direkte ind i ovennævnte debat skriver sognepræst Elisabeth Uldall i en kronik, at uden »*egentlige* forandringer« ... »er der med garanti ingen folkekirke om 30 år!« Hvis ikke folk af »angst for totalt anarki ønsker at bevare det bestående, både skidt og kanel, så stod folkekirken som institution ikke et øjeblik længere.« Og hun slår fast, »at *egentlige* forandringer altid opstår spontant, uden de store armbevægelser og grydeklare teoretiske underbygninger.« (BeT 3/7).

Den nye professor i kirkehistorie, Steffen Kjeldgaard-Pedersen, siger i et tiltrædelsesinterview til BeT (31/1), at man ikke kan sammenligne folkekirken med en forening, som Johnsen gør, og han anser det for helt givet, at folkekirken kommer til at opleve år 2000. Til KD (2/2) siger han i samme anledning: »Truslen mod Folkekirken ser jeg på en helt anden måde. Den optræder i form af en slags foreningskirkelighed, der udtrykker, at kirken er fællesskab af mennesker, der kommer sammen for at gøre noget godt for hinanden og for verden. Det lutherske perspektiv, nemlig, at kirken bliver til kirke, fordi her lyder Guds ord til menneskene – det glider ligesom i baggrunden«. Og han fastslår, at det ufolkelige står for stærkt i folkekirken.

Kirkestatistik. Johnsen's frygt for folkekirkens nuværende tilstand synes ikke at være helt ubegrundet, viser en kirketælling udarbejdet af kirkesociolog ved Københavns Universitet, lektor Hans Raun Iversen. Ifølge den skulle kun 2 % af den danske befolkning gå i kirke om søndagen, hvilket er verdens-bundrekord (JyPo 22/8, jvf. lederen 23/8 og KD 23/8). KDs leder (26/8) skriver, at »Folkekirkens kontakt med sine medlemmer ... gøres naturligvis ikke op alene ved, at man tæller hoveder ved søndagsgudstjenesten«. Men bladet giver Raun Iversen ret i, »at folkekirkens gudstjeneste ikke fungerer som folkets gudstjeneste, når kun 2 pct. af samme folk kommer der.« (til ovenstående, jvf. Selskabet for Fremtidssociologisk Tidsskrift: Futuriblerne, årg. 1985, nr. 3-4, med titlen: Folkekirkens fremtid, jvf. hertil HskBl 47, 741f.). Lektor i religionssociologi ved Århus Universitet Ole Riis bestrider, idet han henviser til den nyligt udkomne bog: Religiøs forandring i Norden 1930-80, at tallet for kirkegængere i Danmark kun er 2 %, derimod

mener han, at 4-5 % af befolkningen går i kirke på en gennemsnitssøndag (KD 14/9, jvf. Glebe-Møller's anmeldelse af bogen i BeT 7/11 og Jan Lindhardt's af samme i BeT 14/4 1986).

På et stiftsmøde i Haderslev afviste biskop Olav C. Lindegaard, at det skulle stå så dårligt til i folkekirken, som Hans Raun Iversen anfører. Selv fornemmer han det som grødetid i folkekirken som aldrig før (DKt 19, 283ff., jvf. KD 17/9; jvf. til dette Hans Raun Iversen i DKt 22,331 ff.: Det folkekirkelige i folkekirken i København og Haderslev, og domprovst Søren Lodberg Hvas' replik hertil i DKt 23,355).

Sidst på året blev der fra Danmarks Statistik offentliggjort en undersøgelse over kirkelige handlinger i perioden fra 1974-1984. Den viste, at stadig færre børn bliver døbt, idet dåbsprocenten af nyfødte er faldet med 7 procentpoint til 80,8 % (KD 25/11). Dog hjælper det lidt, at stadig flere børn først bliver døbt i forbindelse med konfirmation, i 1984 drejede det sig om 937 børn (KD 26/11).

Gudstjenesten. I en stor opsat artikel i Søndags-Politiken (10/2) beskæftiger sognepræst Poul J. Stender sig med sine kedelige gudstjenester, og han er ked af, at Gud ikke skal sælges som tandpasta eller whisky. Han rejste dog et alvorligt spørgsmål, selv om mange ikke ville tage hans provokerende indlæg alvorligt, fordi han åbenbart ikke selv tog det alvorligt, således biskop Ole Bertelsen, der ikke vil være med til at sælge evangeliet, som om det var tandpasta (Pol. 11/2). Glebe-Møller er enig med Stender i, at folkekirkens prædikener simpelthen er for kedelige, men problemet skal løses ved, at de bliver mere politiske, siger han. Og problemet kan løses ved at gøre teologistudiet mere praktisk betonet, og vi er faktisk ved at udarbejde forslag til ændring af studieplanen, så praktisk teologi bliver et eksamensfag, oplyser han (Universitetsavisen nr. 4, 2, jvf. Lars Holm's replik hertil i DKt 6,83f.). Sognepræst Asger Baunbak-Jensen mener ikke, at »prædikenerne skal være mere politiske – eller for den sags skyld psykologiske.« (BeT 21/4). Programsekretær, pastor Mogens Hansen slår fast, »at det med forkyndelsens sprog og kirkens manglende formidlingsevne er et væsentlig emne.« Og han beklager, at det kun er blevet til en mediebegivenhed (BeT 14/4). Sognepræst Bent Boisen tvivler på, at Glebe-Møller »kan vejlede os i den kunst at prædike,« bl.a. »fordi han overhovedet mangler praktisk kendskab til, hvad en præst beskæftiger sig med« (KD 20/3).

Sognepræst Bent Christiansen, Døllefjelde, beskæftiger sig i en kronik med det moderne menneskes fremmedgørelse for gudstjenesten, og han mener, »at det nok snarere er selve kristendommens indhold

end gudstjenestens form, store dele af menigheden er blevet fremmed over for.« Derfor er diskussionen om, »hvorvidt gudstjenestens form er »moderne« nok«, tåbelig, skriver han (KD 25/9). Provst Hans Thyssen overvejer i en kronik, hvad der sker »ved at bevare en gudstjenesteform, der godt nok svarer til ældgammel kirkelig tradition, men ikke til nutidens krav.« (KD 11/1). Sognepræst Frede Haubro, Viborg, fremhæver, at den manglende gudstjenestefornyelse er et reelt problem (KD 16/1). Organist Ulla Kappel skriver i en kronik, at præsternes prædikener ikke er spændende, underholdende og tidssvarende nok (KD 12/8). Det får provst Kurt Johansson til at skrive, at »De fleste dårlige prædikener kommer dog vist af, at præster søger at leve op til denne norm, og ikke kan det« (kronik i KD 4/9). En gudstjeneste skal være en leg for både voksne og børn, skriver cand. pæd. Edith Aller (Kronik i KD 25/1). I et fødselsdagsinterview siger Ole Bertelsen: »Det bliver i stigende grad klart for mig, at prædikenen er ikke et essay eller en tidsanalyse, men det er påståelig tale bundet til det bibelske budskab.« (KD 17/5).

Kirkekoncerter. Efter menighedsrådsvalget i 1984 skiftede flertallet i Allinge menighedsråd på Bornholm. Det nye menighedsråd med KC-damen Ingrid Hindborg i spidsen gav Bornholms Musikfestival tilladelse til at afholde kirkekoncert uden egentlige gudstjenstlige indslag. Dette skete imod sognepræst Carsten Møller Christensen. Da enhver koncert i en dansk folkekirke skal godkendes af den pågældende biskop, var man spændt på Ole Bertelsens afgørelse (KD 5/2). Afgørelsen blev et nej fra biskoppen med den begrundelse, at han aldrig tidligere har godkendt en koncert imod sognepræstens indstilling (KD 20/3, middagsradioavisen 21/3). KDs leder undrer sig over, at sognepræsten i Allinge kan mene, at en strid om, hvad ordet »kirkeligt formål« i loven om kirkes brug virkelig dækker, er en sognesplittelse værd (22/3). Dette afslag fik Allinge menighedsråd til at anmode LafM om hjælp (KD 26/3). KM Mette Madsen blev inddraget i sagen ved, at fhv. KM Tove Lindbo Larsen stillede hende et spørgsmål om biskoppens afslag på Allinge menighedsråds anmodning (KD 21/3).

Der kom et kompromisforslag fra Bornholms Musikfestival, gående ud på, at orkestret spiller en variation over Grundtvig's salme: Kirken den er et gammelt hus. Med dette forslag, som både provst og biskop gav udtryk for, var en god løsning, har vi undgået at inddrage KM i sagen, »for vi er af den mening, at en kirkekoncert i sig selv er en ordløs gudstjeneste«, siger Ingrid Hindborg (KD 9/5, jvf. BeT 24/7. Jvf. et interview med hende i KD 12/6). I Rønne fik man også proble-

mer med kirkekoncerter, idet Ole Bertelsen samtidig med sin tilladelse til afholdelse af to koncerter, forbød at opkræve entre (KD 15/6). Det skal nævnes, at koncerter i kirkerne normalt ikke giver problemer (KD 21/3). LafM er af den principielle opfattelse, at såfremt der råder fuldstændig enighed i menighedsrådet om afholdelse af en kirkekoncert eller lignende arrangement, skal det kunne ske uden biskoppens tilladelse, oplyser formanden Orla E. Ervolder (KD 29/3).

En ordløs Gudstjeneste. Sagen om kirkekoncerten i Allinge rejste spørgsmålet, om en gudstjeneste kan være ordløs. En af Ole Bertelsens begrundelser for i første omgang at nægte tilladelse var, at menighedsrådets flertal bevidst havde fravalgt gudstjenesteelementet (jvf. KD 21/3, 26/3). Deroverfor står menighedsrådets flertals synspunkt, at en kirkekoncert i sig selv er »ordløs gudstjeneste« (KD 9/5, BeT 24/7). Således også pastor H. C. Lorentzen, Rønne (KD 22/3). Sognepræst Jørgen Glenthøj mener, at en ordløs gudstjeneste godt kan kaldes gudstjeneste, »men et er sikkert: den kan ikke kaldes en kristen gudstjeneste.« (KD 10/6).

Med belæg i sl. 150 (Skolebibliotekar Claus Nielsen hævder dog, at dette belæg er uanvendelig, fordi sl. 147-150 er én sammenhæng, og det giver et andet billede – læserbrev i KD 2/7) hævder organist Hans Møllerup, at kirkemusik i sig selv, med eller uden ord, kan være forkyndelse (KD 25/6). Fløjtenisten Johan Bentzon tror, at en eller anden form for »Gudstjeneste uden ord« kan »styrke vor tro og fjerne vor tvivl.« (KD 28/8). Sognepræst Poul A. Knudsen undrer sig over, at musikelskere i og udenfor folkekirken ønsker »en gudstjeneste uden ord i »Ordets kirke«!«. Og han fastslår, at »Musikkens eneste reelle opgave er her at løfte ordet i salmesangen.« (KD 13/9, jvf. Møllerup's replik hertil i et læserbrev i KD 2/10). Sognepræst Tommy Hegner mener ikke, hvad P. A. Knudsen også er inde på, at problemet ligger i, at organister ønsker, at deres fremførelser skal vurderes kunstnerisk og æstetisk. »Snarere ligger problemet der, hvor man begynder at tage entré for at deltage i lovsangen. Det er her, man gør Herrens hus til en røverkule.« (KD 28/9).

Nye ritualforslag. Efter 15 års arbejde kunne liturgikommissionen komme med et endeligt alterbogsforslag. Det er en revideret udgave af det første forslag for 10 år siden (jvf. 1975, 246). Forslaget er tænkt som et debatoplæg, og det er ikke kommissionens opgave at tage sig af autorisationen, oplyste dens formand, biskop Johs. W. Jacobsen (KD 29/11).

Ifølge forslaget kommer der en anden indgangsbøn, tre bibellæsnin-
ger, deraf en fra GT, desuden en ny udgangsbøn. Den mest revolutione-
rerende nyskabelse er kollekterne, som er formuleret af forfatteren
Anne Sophie Seidelin. Forslaget indeholder kollekter til *begge* tekst-
rækker (jvf. PrfBl 46, 840 ff.). P. G. Lindhardt håber, at de vil blive
publiceret i bogform, så de kan blive brugt og slå igennem ved gudstje-
nesterne allerede nu, og ikke vente på en autorisation, som han formod-
er, vil have lange udsigter (Bet 8/9).

Endnu må vi vente spændt på, hvad der står i indledningsbindet.

Pastoralseminariet

På januarbispemødet blev det fastslået, at biskopperne ikke kan accep-
tere, at teologiske kandidater bliver ordineret, før de får fast embede.
Samtidigt godkendte de en to-årig forsøgsordning for pastoralsemina-
riet, hvor de studerende på pastoralseminariet kan komme i 5 mdr's
praktik hos en præst. Man vil nu anmode KM om at iværksætte forsøgs-
ordningen (KD 7/1). Pastor Henrik Frederiksen, Bellahøj, finder, at
»Biskoppernes restriktive, men dybest set tilfældige ordinationsprak-
sis er uacceptabel«. (PrfBl 7,127f.).

Senere på året proklamerer IMs generalsekretær, at IMH har beslut-
tet at prøvekøre en ordning fra efteråret, hvor teologistuderende med
tilknytning til IM kan komme i en 6 mdr's præstepraktik med samme
aflønning og ansættelsesvilkår som missionærmedhjælpere (KD 10/5).
Dette initiativ er formanden for 7. maj-udvalget, biskop Herluf Eriks-
sen, ikke særlig begejstret for, idet han frygter, at det kan forringe
chancerne for, at der indføres en generel praktikordning (KD 20/5).

Pastoralseminariets rektor, Gerhard Pedersen, oplyser, at der er
overvejelser om at få adskilt de to afdelinger, fordi studentertallet er
langt større ved den århusianske afdeling, end man forudsatte ved dens
oprettelse for en halv snes år siden (KD 18/4).

Den praktiske uddannelse af præster har aldrig været lovfæstet, idet
den ikke nævnes med et ord i loven om adgang til præsteembeder. Men
kravet om, at cand. theol.-er skal have fulgt pastoralseminariets under-
visning i et semester, før de kan ordineres, findes kun i en anordning
om pastoralseminariet fra 1975. Det udvalg (omtalt ovenfor på s. 247)
KM nedsatte til at fremkomme med forslag til adgangsbetingelser for at
kunne søge præsteembede, skulle også overveje, hvorledes man kan
integrere den teoretiske og praktiske uddannelse af præster (KD 14. og
15/8).

Formålet med at styrke faget, praktisk teologi på universitetet er

ikke, at »præster skal i salgslære« (jvf. Pol 4/3, KD 5/3 og Universitetsavisen nr. 4), og heller ikke fordi kirken er utidssvarende, fastslår studenterpræst Johs. Værgе (WA 28/3).

Menighedsrådene

I begyndelsen af året indbød LafM politikere til en samtale om kristendom (MrBl 3,91ff., jvf. KD 31/1). Provst N. C. Lilleør har en barsk kommentar til denne samtale (kronik i KD 29/3).

Vejledning i præsteansættelser. Det vakte ikke ligefrem begejstring blandt præster, da det blev kendt, at LafM havde udformet en vejledning i ansættelse af præster, som blev offentliggjort (MrBl 5,192ff.). Vejledningen er udarbejdet af LafMs undervisningsudvalg med dets formand, vicetolddirektør K. J. Elkrog, som primus motor (KD 29/3, jvf. Verner Bruhn i DKt 14,207). Prf tilsluttede sig biskoppernes opfattelse, »at vejledningen må betragtes som overflødig og uheldig«. (PrfBl 15,287, således formanden, E. Albinus, på repræsentantmødet, jvf. KD 14/6). Orla E. Ervolder finder prf's reaktion skuffende (MrBl 5,182, årsmødeberetning, jvf. DKt 11,159). Uenigheden var dog ikke større end, at en fortsat dialog om spørgsmålet blev aftalt (KD 21/6).

Menighedsrådenes sammensætning. En kirkesociologisk undersøgelse af de nye menighedsråd viste, at 44 % af rådsmedlemmerne er kvinder. På spørgeskemaerne, der var grundlag for undersøgelsen, erklærer 37 % sig hørende til de grundtvigske, 16 % til IM og 2 % til KC, mens 41 % ikke angiver at føle sig tilknyttet nogen retning (MrBl 6,227ff., KD 18/6, BeT 19/6, DKt 12,175). Ørum Jørgensen konstaterer med glæde, at 18 % af de yngste (18-29 årige) føler sig tilknyttet IM (IMT nr. 27). Lars Holm spekulerer over, hvor de 41 % nærmest hører til, med da organisationstraditionen er stærk i IM og svag hos de grundtvigske, mener han, at der er flere af de 41 %, der hælder til det grundtvigske end den anden vej. Dette konkluderer han derhen: »Det grundtvigske står stærkt og kan og bør sagtens blive endnu stærkere«. (DKt 12,175, jvf. KD 29/6). Således også Poul Dam (DKt 13,203).

LafMs årsmøde. Det første årsmøde efter et nyvalg er altid spændende, men i år var det særlig spændende på baggrund af det uventede formandsskift efter sidste årsmøde (jvf. 1985,247ff.).

På bestyrelsesmødet umiddelbart efter årsmødet blev Orla Ervolder ikke genvalgt til formand. Ny formand blev gårdejer Henning Rasmus-

sen (KD 21/6, BeT 21/6). Ervolder's første kommentar til pressen som formand var, at han ville gå på »listesko«. Og hans formandsberetning blev også karakteriseret som intetsigende. Den nyvalgte formands første løfte var, at ville være »mere markant end Ervolder« (BeT 24/6, KD 20/6). Valget af den grundtvigske, men ikke tidehvervske (tiltrædelsesinterview i KD 27/6), Henning Rasmussen til formand, var ikke særlig overraskende på baggrund af, at der skete en øget grundtvigsk repræsentation i HB (KD 21/6).

Blandt de nye HB-medlemmer er Poul Dam (KD 21/6, BeT 21/6). Sognepræst Niels Jørgen Jensen mener, at den grundtvigske sejr skal bruges til »at værne om og sikre friheden, og ikke mindst forkyndelsesfriheden, i den danske folkekirke!« (HskBl 26,403f., jvf. KD 11/7). KDs leder mener, at med de grundtvigskes overtagelse af formandsposten har LafM ændret karakter »Fra aktivistisk og holdningsdomineret meningsorganisation til mere formelt og reelt at være interesseorganisation for de folkevalgte menighedsråd i dette land.« (22/6, jvf. Sognepræst Regin Buus i KD 29/6). »Måske er et systemskifte så småt undervejs.«, skriver sognepræst Erik Balslev-Clausen (DKt 13,195).

Poul Dam mener ikke, at LafM skal falde for fristelsen til at optræde som centralorganisation (DKt 14,208ff.). Det kan se ud til, at Lars Holm's håb, »at Landsforeningen får valgt en anden slags bestyrelse, som i højere grad, end det har været tilfældet de senere år, vil vide at kende sine grænser. Og rent ud, sagt være mere repræsentativ for de danske folkekirkemedlemmer« er gået i opfyldelse (DKt 4,51). Domprovst Poul Kiilerich siger i årsberetningen på KSs årsmøde, at han håber, at LafM fremover vil »lade uvedkommende sager ligge.« (DKt 20,299).

Det økumeniske og mellemkirkelige arbejde i Danmark

Det mellemkirkelige Råd. MKR fik ikke, som det var ventet, en ny struktur i 1985. Bispseudvalget (jvf. 1985, 256) udarbejdede et forslag til en ny struktur, som blev behandlet på bispemødet i maj.

De tre biskopper: Olav C. Lindegaard, Henrik Christiansen og Berthil Wiberg, og tre repræsentanter fra MKR: pastor Johs. Langhoff, programredaktør Mogens Hansen og generalsekretær Niels Jørgen Cappelørn (KD 26/1) udarbejdede i enighed et forslag, der ikke blev offentliggjort før efter bispemødet den 23/5 (KD 12/4). Derfor blev resultatet af udvalgsarbejdet ikke drøftet, da MKR holdt årsmøde i Enghave kirke i Kbh. d. 13/4, men efter forslag fra forstander Karsten Nissen, blev der vedtaget en resolution med bl.a. dette indhold:

»Økonomien skal dækkes af folkekirkelige midler, og det fremtidige sekretariat have en forsvarlig bemanning.« (KD 15/4).

Udvalgets forslag går i hovedtræk ud på: at folkekirkens mellemkirkelige forbindelser fremover skal varetages af et officielt organ; at basis i den nye struktur skal være bredt sammensatte stiftsudvalg, med et centralt organ i København, kaldet: »Den danske Folkekirkes mellemkirkelige Råd (forkortet: Det mellemkirkelige Råd), der ikke har synodal karakter; at deltagere i møder og konferencer kun tegner deres egne synspunkter; at forbindelsen til de frivillige kirkelige organisationer tilgodeses ved sammensætningen af stiftsudvalgene; at udgifterne udredes af folkekirkelige eller andre offentlige midler (forslaget i sin helhed er bl.a. offentliggjort i DKt 11,163ff.).

Biskopperne var enige om grundsynspunktet i forslaget, oplyser Ole Bertelsen efter bispemødet (KD 24. og 25/5), dog har nogle taget forbehold for vigtige detaljer, bl.a. MKRs repræsentation i Det økumeniske Fællesråd og økonomiske spørgsmål (KD 24/5).

KDs leder (25/5) frygter, at reservationerne fra visse biskopper vil få den virkning, »at Folkekirkens mellemkirkelige engagement nedprioriteres.« Og ligeledes undrer det KDs leder (26/9), at biskopperne og MKR accepterer, at folkekirken fremover får samme repræsentation i Det økumeniske Fællesråds præsidium, som rådets mindste medlemskirke. Pastor Johs. Langhoff mener ikke, at prisen for at få det mellemkirkelige arbejde anerkendt »som en officiel forpligtelse for folkekirken«, er for høj (KD 1/10). På trods af betænkelighederne godkendte MKRs styrelse (KD 1/6) og selve rådet, forslaget og gav grønt lys for en forhandling med KM Mette Madsen om den endelige udformning af den nye struktur (KD 24. og 25/9). Universitetslektor Viggo Mortensen skriver, at sigtet med den nye struktur er en afprivatisering af det mellemkirkelige, og give det en så bred folkekirkelig basis som muligt, og derfor opfordrer han »de grundtvigske til at gøre med det mellemkirkelige, hvad de har gjort med (LafM): Gå ind i strukturerne og være med til at forme dem.« (DKt 10,220ff., jvf. Holger Jepsen i DKt 10,144ff., 17,249f.). Til dette siger KSs formand Poul Kiilerich på årsmødet, »at et mellemkirkeligt arbejde først får mening og betydning i en folkekirke, når der begyndes ude i sognene, og der i sognemenighederne skabes lyst til og interesse for at vide mere om, hvorledes kristendom og fremmede folkeslag gensidigt har påvirket hinanden (DKt 20,300, jvf. KD 5/10 og 8/10).

Programsekretær pastor Mogens Hansen (et af MKRs 3 medlemmer af udvalget) opfordrer KM til at tage godt imod udvalget, som skal forhandle med hende om de fremtidige strukturer for MKR. »Vi kan

nemlig ikke være bekendt, sådan som den danske folkekirke, f.eks. på det økonomiske område, opfører sig overfor vores omverden.« (BeT 6/10). Problemet med det danske medlemsbidrag til LVF blev drøftet på et møde med LVFs generalsekretær, nordmanden Gunnar Stålsett og KM Mette Madsen. LVF bad Danmark om at betale 370.000 kr. i 1985, mens Danmark i 1984 kun betalte 180.000 kr. og dermed er Danmark blandt de dårligste betalere blandt LVFs medlemskirker (KD 29/10, 5/11, jvf. KD 13/4). KM kunne ikke give ham tilsagn om at forhøje dette beløb med øjeblikkelig virkning (KD 9/11).